

Evaluering av Tettstadprogrammet i Møre og Romsdal

[Subtitle]

Evaluering av Tettstadprogrammet i Møre og Romsdal

Knowledge for a better society

Oxford Research provide knowledge for a better society by combining our competence in research, strategy and communication.

We carry out analysis and evaluations across a number of thematic fields including industry- and regional development, welfare policies, labour market and education issues, as well as research- and innovation systems.

We also facilitate implementation- and change processes based on the outcome of our analysis and evaluations.

Oxford Research was established in 1995 and is part of Oxford Group. We have offices in Denmark, Norway, Sweden, Finland, Latvia, and in Belgium (Brussels).

Oxford Research AS

Østre Strandgate 12
4610 Kristiansand
Norway
(+47) 40 00 57 93
post@oxford.no
www.oxford.no

Oppdragsgiver

Møre og Romsdal fylkeskommune

Prosjektperiode

01.12.20 – 01.04.21

Prosjektteam

Sjefsanalytiker Ph.d. Elisabet S. Hauge
Analytiker Ph.d. Kristin Bårnås
Analytiker Mathias Stenersen
Professor Jon P. Knudsen

The venn-diagram is a stylistic representation of Oxford Research efforts to combine competence in research, strategy and communication, in providing knowledge for a better society.

Forord

Denne evalueringen presenterer måloppnåelse og resultater av prosjekter støttet av Tettstadprogrammet. Formålet med Tettstadprogrammet er å *«bidra til at tettstadar og kommunesenter i Møre og Romsdal skal ha fleire møteplassar og gode bustadar for folk i ulike aldersgrupper, betre universell utforming og redusert miljøbelastning»*.

Formålet med evalueringen er å belyse tre overordnede tematikker:

1. I hvilken grad har ordningen bidratt til å nå fylkesplanens mål om attraktive tettsteder i fylket?
2. Hvilke suksessfaktorer og utfordringer kan identifiseres?
3. Hvordan mener kommunene at fylkeskommunen har bidratt i lokalt stedsutviklingsarbeid og hvordan fylkeskommunen kan bidra til å utvikle tettstedene i fylket framover?

Studiens konklusjoner er basert på casestudier av tettstedsprosjekter i åtte kommuner. Casestudiene er gjennomført gjennom dokumentstudier og kvalitative intervjuer. Vi takker alle informanter for nyttige innspill og informasjon.

Analyseteamet i Oxford Research har bestått av prosjektleder og sjefsanalytiker Elisabet S. Hauge, assisterende prosjektleder og analytiker Kristin S. Bårnås, samt analytiker Mathias Stenersen. Kvalitetssikrer for prosjektet er professor Jon P. Knudsen.

Vi vil takke Møre og Romsdal fylkeskommune for oppdraget. Det har vært en spennende tid i arbeidet med oppdraget der tilgang til stadig ny og relevant empiri har gjort evalueringsarbeidet interessant og spennende.

Kristiansand, fredag, 30. Mars 2021

Elisabet S. Hauge

Rune Stiberg-Jamt

Elisabet S. Hauge

Rune Stiberg-Jamt

Prosjektleder, Oxford Research AS

Adm.dir, Oxford Research AS

Evaluering av Tettstadprogrammet i Møre og Romsdal

OXFORD
RESEARCH

ord]

Kristiansand, 30. mars 2021

[For- og etternavn]

[Tittel]

Oxford Research AS

Sammendrag	2
1. Evalueringens formål og problemstillinger	3
1.1 Programteori	3
1.2 Utvalg	5
2. Casebeskrivelse	6
2.1 Averøy	6
2.2 Herøy	8
2.3 Rauma	10
2.4 Vestnes	12
2.5 Ulstein	14
2.6 Tingvoll	16
2.7 Volda	18
2.8 Ørsta	20
3. Analyse	22
3.1 Attraktivitet og tettstedsutvikling	22
3.1.1 Begrepet tettstedutvikling	22
3.1.2 Økt kunnskapsnivå i kommunene	23
3.1.3 Lokale endringer i målsettinger, prioriteringer og ressursbruk	24
3.1.4 Evaluators vurdering	25
3.2 Organisering, innretning og relevans (suksessfaktorer og utfordringer)	25
3.2.1 Suksessfaktorer og utfordringer	25
3.2.2 Forankring	26
3.2.3 Fylkeskommunens bidrag	30
3.2.4 Hvorfor har noen prosjekter lykkes bedre enn andre?	31
3.2.5 Kompetansedeling og nettverksbygging	32
3.2.6 Oppsummering – Evaluators vurdering	33
3.3 Måloppnåelse	34
3.3.1 Har satsingen bidratt til attraktive tettsteder?	34
3.3.2 Forholdet mellom innsats/virkemiddelbruk og måloppnåelse	36
3.3.3 Addisjonalitet	37
3.3.4 Resultater og synergier som varer	37
3.3.5 Evaluators vurdering	38
4. Anbefalinger	39
Vedlegg: metode	42

Sammendrag

Tettstadprogrammet er en del av Møre og Romsdal fylkeskommunes strategi for attraktive bo- og arbeidsstedsregioner. Tettstadprogrammet er tilgjengelig for alle kommunene i fylket med unntak av Molde, Ålesund og Kristiansund. Målet er å utvikle kommunesentrum. Kommunene eier prosjektene, mens fylkeskommunen bidrar med prosjektutvikling, kompetanse, rådgivning og medfinansiering.

Denne evalueringen er basert på casestudier av tettstadprosjekter i åtte kommuner i Møre og Romsdal som har mottatt midler gjennom Tettstadprogrammet i perioden 2013-2020. Utvalget består Averøy, Herøy, Rauma, Tingvoll, Ulstein, Vestnes, Volda og Ørsta. Evalueringen har tatt for seg følgende problemstillinger:

1. I hvilken grad har ordningen bidratt til å nå fylkesplanens mål om attraktive tettsteder i fylket?
2. Hvilke suksessfaktorer og utfordringer kan identifiseres?
3. Hvordan mener kommunene at fylkeskommunen har bidratt i lokalt stedsutviklingsarbeid og hvordan fylkeskommunen kan bidra til å utvikle tettstedene i fylket framover?

Tettstadprogrammet er vurdert som nyttig og viktig for utviklingen av tettstedet i de åtte kommunene. Tettstadprogrammet har bidratt til større kunnskaps- og kompetansenivå innenfor tettstedsutvikling og attraktivitet i kommunene. Videre har deltagelse i Tettstadprogrammet påvirket kommunenes ressursbruk, prioriteringer og målsetninger for tettstedet. Kommunene og Møre og Romsdal fylkeskommune deler tanker og målsettinger knyttet til attraktivitet og tettstedsutvikling.

Suksessfaktorer for gode tettstedsprosjekter inkluderer planer for helhetlig gjennomføring av tettstedsutviklingen, god forankring hos politikere og administrasjonen i en kommune og god involvering og forankring hos innbyggere og hos næringslivet i kommunen. Fylkeskommunens økonomiske bidrag er viktig som motivasjon og for å forenkle den politiske forankringen i kommunen. I tillegg har fylkeskommunens kompetanse om tettstedsutvikling avgjørende betydning for å få til vellykkede prosjekter i kommunene. Evalueringen viser at fylkeskommunen bør fortsette å bidra med kompetanse, sette relevante krav og ha et utenfra perspektiv på prosjektene som velges og realiseringen av disse.

Krav om økonomisk egeninnsats og forventning om at næringslivet skal bidra i prosjektene, er de største hindrene for høyere deltagelse for mange av kommunene. Funn i evalueringen peker på at næringslivets deltagelse gir mer vellykkete prosjekter, men at dette kan fremstå som et uoverkommelig hinder for flere kommuner. Forventinger om næringslivets deltagelse er noe utydelig kommunisert fra fylkeskommunen til kommunene. Kompetansedeling, seminarer og workshop er plattformer for kommunene for å få inspirasjon og for å lære av hverandre. Jevnt over er slike møtepunkter omtalt som positivt og viktig for at kommunene skal utvikle gode tettsteder.

Analysene viser at fylkeskommunen og kommuner har høy måloppnåelse i Tettstadprogrammet. Flere kommuner opplever økt sin attraktivitet gjennom ulike utviklingsprosjekter. Innsats- og virkemiddelbruken fremstår som proporsjonal i forhold til resultatene av prosjektene. Denne evalueringen tyder på at Tettstadprogrammet har vært et vellykket program som har bidratt til å skape mer attraktive tettsteder i fylket.

1. Evalueringens formål og problemstillinger

Attraktive bo- og arbeidsstedsregioner har vært en av Møre og Romsdal fylkeskommunes hovedsatsninger innenfor regional politikktutvikling med blant annet fokus på tettstedutvikling som strategi for å redusere frafralysing. Tettstadprogrammet ble startet i 1995. Tettstadprogrammet er finansiert av regionale utviklingsmidler for Møre og Romsdal. Midlene skal brukes til å bidra til å gjøre næringsliv, lokalsamfunn og regioner mer omstillingsdyktige. Med unntak av Molde, Ålesund og Kristiansund kan alle kommunene i fylket søke støtte gjennom programmet. Kommunene eier prosjektene, mens fylkeskommunen bidrar med prosjektutvikling, kompetanse, rådgivning og medfinansiering.

Formålet med Tettstadprogrammet er å *«bidra til at tettstadar og kommunesenter i Møre og Romsdal skal ha fleire møteplassar og gode bustadar for folk i ulike aldersgrupper, betre universell utforming og redusert miljøbelastning»*. Økonomisk støtte fra fylkeskommunen kan gå til prosjekter og tiltak som skal gjøre kommunesentrum mer attraktive. Det inkluderer utviklingsprosesser, arkitektkonkurranser, stedsanalyser og fysiske investeringer. Kommunene kan også få hjelp med prosjektutvikling, veiledning og kvalitetssikring av generelt arbeid med by- og tettstedutvikling. Sentrale elementer ved prosjektene er fortetting i sentrum, lokaliseringsbevissthet og skape attraktive bykjerner. Fylkeskommunen kan finansiere opptil 50 prosent av de totale kostnadene i planleggingsprosjekter og opptil 33 prosent av de totale kostnadene knyttet til fysiske investeringer. Det er kun prosjekter som omfatter utvikling av kommunesenteret som kan motta støtte. Områder utenfor kommunesentrum ekskluderes dermed fra ordningen. Fylkeskommunen gir som regel ikke støtte for mer enn tre-års prosjektperioder.

Formålet med denne evalueringen er å belyse tre overordnede tematikker:

4. I hvilken grad har ordningen bidratt til å nå fylkesplanens mål om attraktive tettsteder i fylket?
5. Hvilke suksessfaktorer og utfordringer kan identifiseres?
6. Hvordan mener kommunene at fylkeskommunen har bidratt i lokalt stedsutviklingsarbeid og hvordan fylkeskommunen kan bidra til å utvikle tettstedene i fylket framover?

1.1 Programteori

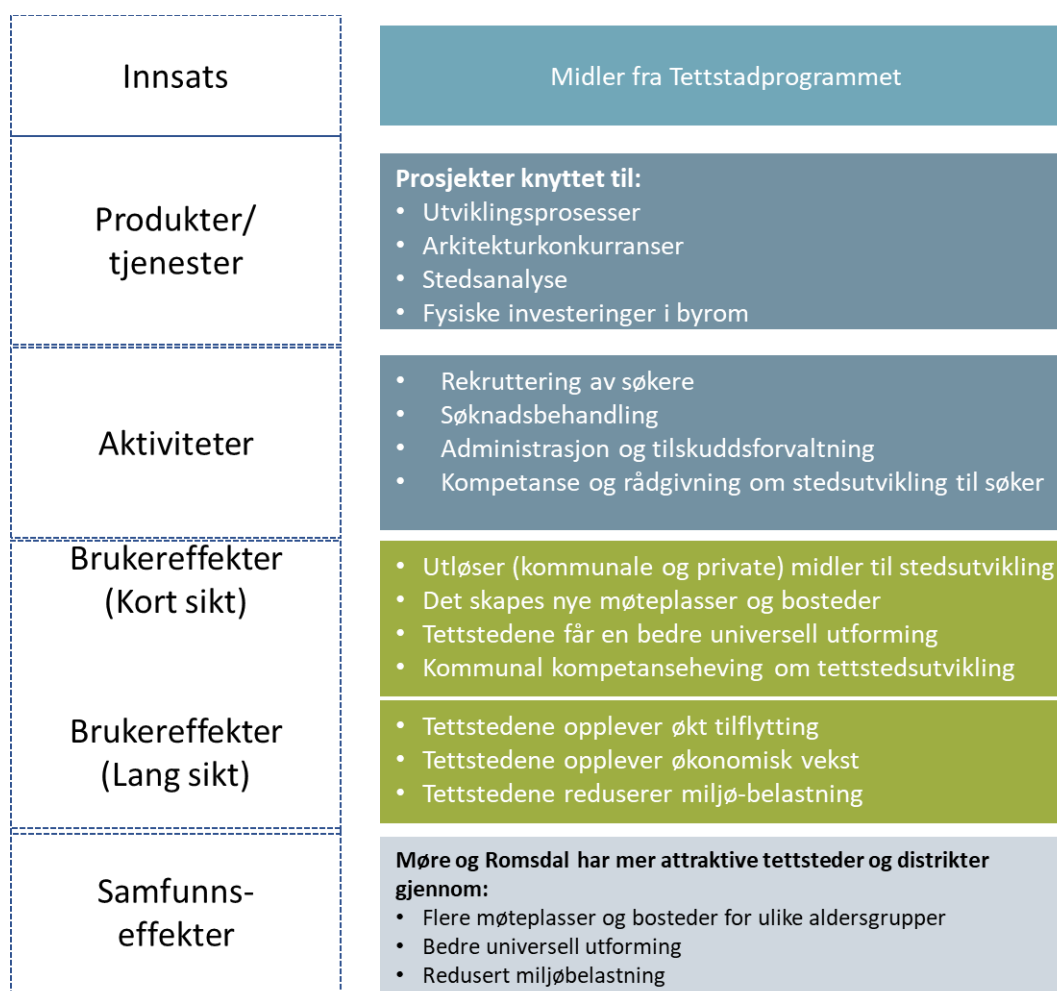
Ideelt sett bør alle offentlige tiltak og intervensjoner bygge på en programteori. En programteori er en systematisk metode for å beskrive en etablert innsats, et prosjektforsøk eller andre typer faglige aktiviteter på en nyansert, men også overskuelig måte. Sentralt i programteori er en begrunnelse for hvordan og hvorfor aktivitetene forventes å føre til gitte resultater (Vedung, 1997). Bruk av programteori gir altså en mer presis forståelse av programmet.

Tettstadprogrammets innsatsfaktorer og aktiviteter skal lede til noen resultater som igjen skal avstedkomme ringvirkninger i lokalsamfunnet (samfunnseffekter). For å utvikle en metode for å måle effekter, må det først beskrives hvordan den gitte intervensjonen «tettstadprogrammet» er ment å virke for innbyggerne i de ulike kommunene. Ut fra hvordan programmets innsatsfaktorer og mål bygger på hverandre, kan man utlede en effektkjede. Dette synliggjør grunnleggende antakelser om sammenhenger mellom innsats, resultater og mål. Overordnede målsetninger beskriver en ønsket og

intendert situasjon som følge av intervensjonen. En slik tilnærming er i tråd med DFØs veileder for resultatmåling.

Ved etablering av programteori brytes med andre ord tettstadprogrammets bestanddeler ned og struktureres i en kjede som søker å beskrive hvordan en gitt intervensjon er tenkt å gi resultater og effekter for en gitt målgruppe. Resultatkjeden har ulike målenivåer. Felles for dem alle er at jo større og mer langsiktige målene er, desto mindre kontroll har man over deres oppfyllelse. Før hvert nivå, og i sammenhengen mellom leddene i kjeden, finnes en rekke eksplisitte og implisitte antakelser. Figuren under viser en skisse av tettstadprogrammets programteori med de ulike målenivåene.

Figur 1: Programteori for resultatkjeden i Tettstadprogrammet

Kilde: Oxford Research AS

1.2 Utvalg

Evalueringen er basert på 8 ulike kommuner i Møre og Romsdal. Kommunene er utvalgt på bakgrunn av kommunestørrelse, lokalisering og antall tettstadprosjekter. Utvalget ble gjort i samarbeid med Møre og Romsdal fylkeskommune, hvor formålet var å ha et representativt utvalg av kommuner med ulike forutsetninger og erfaringer med Tettstadprogrammet. Utvalget består av følgende kommuner;

- Averøy
- Herøy
- Rauma
- Tingvoll
- Ulstein
- Vestnes
- Volda
- Ørsta

Innledningsvis gjennomførte vi tre eksplorative intervjuer med personer i fylkeskommunen som arbeider med programmet, en representant fra Ungdomspanelet i Møre og Romsdal, samt en ressursperson hos fylkeskommunen på politisk nivå. På casenivå startet vi med å intervjuer nåværende eller tidligere prosjektledere i hver kommune. Dette gjorde vi for å tilegne oss en helhetlig oversikt over prosjektene og hvilke parter som hadde vært involvert i prosjektarbeidet. Deretter supplerte vi med andre relevante informanter, hos kommuneadministrasjonen, næringslivet, politikere, lokale ungdomsråd og andre frivillige organisasjoner. Totalt ble det gjennomført intervjuer med 31 informanter. Utvalget av informanter er basert på et ønske om å foreta en bred kartlegging av erfaringer og synspunkter fra forskjellige aktører som har vært involvert i prosjektene i ulike faser med ulike roller. Oversikt over informantene og deres ulike roller i kommunen er vedlagt i Vedlegg: Metode.

2. Casebeskrivelse

2.1 Averøy

Averøy kommune ligger på Nordmøre og består av flere store og mindre øyer med ca. 5800 innbyggere.¹ Nærmere 85 % av befolkningen er bosatt på Averøya, mens kommunesenteret og Averøy kommunehus ligger på Bruhagen. I 2009 ble det vedtatt ny kommuneplan hvor det ble bestemt å løfte frem Bruhagen som et av de store satsningsområdene i kommunen. Bruhagen har de siste tiårene gjennomgått flere endringer og oppgraderinger, blant annet har kommunen fått bygget et nytt kommunehus. Averøy fikk også støtte til «Tettstadutvikling Bruhagen Averøy» i 2009, og til «Tettstadsutvikling Bruhagen» året etterpå. Målet i kommuneplanen fra 2009 var at Bruhagen skal være et moderne bo-, service-, skole-, kultur- og idrettssenter med møteplasser og gode tjenestetilbud.

2012: Detaljprosjektering av vannveien i Bruhagen, med mer
Innvilget Støtte: 2 500 000

2014: Prosjektleder «Bridge over troubled waters»
Totale kostnader: NOK 805 000
Innvilget støtte: NOK 322 000

Bruhagen har over lengre tid hatt utfordringer knyttet Strømselva som renner gjennom området, med tidvis store mengder vann og oversvømmelse. Dette har vært utfordrende for kollektivtransporten og grunnforholdene for en større del av bygningsmassen i sentrum. I denne forbindelse ble det i 2009 utlyst en arkitektkonkurranse hvor forslaget *Bridge over troubled water* ble valgt som vinner. Forslaget har vært retningsgivende for det videre arbeidet med utfordringene som vannveiene i Bruhagen har skapt. Prosjektleder ble ansatt for å jobbe med å realisere tettstedutviklingen. I 2012 fikk Averøy støtte gjennom Tettstadprogrammet til tre prosjekter som ble sammenslått til et tilsagn på 2,5 millioner kroner. Disse tre prosjektene hadde bakgrunn i «Bridge over troubled water», og inkluderte:

1. Midler for å sikre kapasitet og framdrift for prosjektet over de neste to årene,
2. Detaljprosjektering av vannveien i Bruhagen
3. Midler til opparbeiding av uterom foran det nye kommunehuset.

I 2014 fikk Averøy støtte til prosjektleder for videre arbeid med prosjektet. Resultatmålene for denne perioden var blant annet realisering av kollektivknutepunkt, ferdigstilling av prosjektering av vannveier og jobb med å finansiere prosjektet vannveien.

Blant områdene Averøy ønsket å utvikle med bakgrunn i «Bridge over troubled water», var kommunehuset, sentrumsnære boliger samt en ny bussterminal, næringshage og barnehage de som fikk størst prioritert. Flere av disse tiltakene har blitt gjennomført, blant annet har ny bussterminal og et nytt kollektivknutepunkt blitt utarbeidet med støtte fra Statens Vegvesens tilskuddsordning

¹ <https://www.ssb.no/kommunefakta/averoy>

«universell utforming og tilgjengelighetstiltak» og med støtte fra KID-midler. Oppgraderingene Averøy har gjort har med andre ord vært store, omfattende og kostnadskrevenne.

Averøy deltok også i Bolystprogrammet. Dette prosjektet har vært nært knyttet sammen med arbeidet som kommunene har gjort gjennom Tettstadprogrammet. Bolystprogrammet i Averøy hadde som formål å øke tilflytting, spesielt for høyere utdannede kvinner i aldersgruppen 20-40 år. Et av delmålene for prosjektet var å styrke Bruhagen som kommunesenter.² Fra mars 2014 fikk disse to prosjektene felles prosjektleder. Bolyst var et utviklingsprogram i regi av Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Programmet gikk fra 2009 til 2013.³

Averøy har hatt utfordringer knyttet til prosjektgjennomføring, prosjektledelse og prosjektenes fremdrift. Kommunen opplevde en periode med flere utskiftninger i prosjektledelsen hvor alle som hadde deltatt i prosjektet tidligere hadde sluttet. For ny prosjektleder var det også krevende å starte som ny prosjektleder når de tidligere hadde sluttet, og fylkeskommunens rolle i prosessen med å overlevere prosjektet fra én til neste prosjektleder har blitt trukket frem som viktig. Et av momentene som bidro til at prosjektet etter hvert fikk bedre framdrift, var en bedre forankring av prosjektet i kommuneadministrasjonen. Det ble blant annet gjort gjennom at prosjektlederens kontor plass ble flyttet inn til administrasjonen. Dette førte til økt tverrfaglig samarbeid på tvers mellom prosjektlederen, administrasjonen og teknisk etat, med deres ulike fagkompetanser.

For Averøy har den største utfordringen med tettstedsutvikling og deltagelse i Tettstadprogrammet vært omfanget og kostnadene knyttet nettopp til løsningene de har sett på, spesielt i forbindelse med vannveiene gjennom tettstedet. Det har vært forsøkt å finne samarbeidspartnere for å løse dette, blant annet har Averøy hatt kontakt med NVE rundt hva som kan gjøres. Problemene med elven og arbeidet som må gjøres i forhold til dette, har gjort at kommunen opplever at utviklingsprosjekter i Bruhagen fort blir kostbare. I forlengelse av dette har kommunen opplevd at det har vært krevende å finansiere eget økonomisk bidrag inn i Tettstadprogrammet, noe som er årsaken til at Averøy ikke har hatt prosjekter i Tettstadprogrammet siden 2014.

På tross av at Tettstadprogrammet bare har vært benyttet i noe begrenset grad i Averøy, så opplever informantene at det har vært nyttig. Spesielt at arbeidet har vært knyttet opp mot arkitektkonkurransen, og at denne har blitt brukt som grunnlag for videre utvikling, har blitt trukket frem som en viktig suksessfaktor. Videre er samarbeidet med fylkeskommunen trukket frem som positivt. Det viktigste resultatet av Averøys deltagelse i Tettstadprogrammet, samt bolyst-programmet, er at det har bidratt til å konsolidere Bruhagens stilling som kommunens sentrum både blant innbyggere og næringsliv.

² Årsrapport BOLYST Averøy 2013

³ <https://distriktssenteret.no/bolystprogrammet/>

2.2 Herøy

Herøy er en øykommune sammensatt av 359 større og mindre øyer med til sammen ca. 8800 innbyggere. Kommunesentrum i Herøy kommune er i Fosnavåg, hvor det bor ca. 3500 innbyggere.⁴ Sentrumsutvikling står sentralt i kommuneplanen til Herøy. Her fastslås det at Fosnavåg skal være en attraktiv og trivelig by for innbyggere, næringsliv og turister. Samtidig er det et mål at Fosnavåg sentrum skal utvikles til å bli et pulserende sentrum med nye innbyggere lokalisert rundt havnen. Visjonen for Fosnavåg er delt inn i tre hovedområder;

1. Fortetting og arealbruk
2. Offentlige rom og møteplasser
3. Mobilitet og transport

Herøy har totalt søkt om støtte til 7 prosjekter gjennom Tettstadprogrammet. Kommunens første deltagelse var i 2007 for gjennomføringen av en stedsanalyse av Fosnavågen/ Herøy kommune. I 2014 sendte Herøy kommune to søknader til fylkeskommunen knyttet til utvikling av byområde og uteområde i Fosnavåg sentrum.

Byutviklingsprosjektet hadde til hensikt å finansiere en rapport som skulle kartlegge fremtidige satsningsområder for Fosnavåg sentrum. Denne rapporten har vært grunnlaget for fremtidig byutvikling i Fosnavåg. Etableringen av hotell i Herøy og oppussing av området rundt hotellet er trukket frem som noe av det viktigste som er gjort i forbindelse med Herøys deltagelse i Tettstadprogrammet. Hotellet var bygget privat, men kommunen var ansvarlig for uteområdene. Herøy har ellers brukt midler fra RDA-ordningen⁵ til å utvikle Fosnavåg sentrum.

I 2016 ble det også utformet en strategi for byutvikling i Fosnavåg hvor det blant annet ble kartlagt hvor i sentrum det var best egnet for utbygging, samt hvilket forhold Fosnavåg skulle ha mellom bolig og næring. Her mottok Herøy kommune økonomisk støtte gjennom Tettstadprogrammet for å utforme strategien.

I 2018 søkte kommunen om midler for å utvikle et prosjekt kalt «Solparken». Prosjektet ble derimot ikke realisert ettersom det ikke lot seg gjennomføre innenfor kostnadsrammen. Den estimerte kostnadsrammen for Solparken endte på 26.1 millioner kroner. Differansen mellom kostnadsoverslaget for prosjektet og tilbudt pris ble for stor. Det ble deretter sendt en ny søknad i 2020 på prosjektet «Sceneparken», som i stor grad skulle være et billigere alternativ til Solparken, men med

2014: Nytt uteområde i Fosnavåg

Totale kostnader: NOK 11 205 355

Innvilget støtte: NOK 3 735 118

2014: Byutvikling

Totale kostnader: NOK 1 781 011

Innvilget støtte: NOK 850 000

2016: Visjon og byromstiltak

Totale kostnader: NOK 562 000

Innvilget støtte: NOK 281 000

2018: Solparken (ikke gjennomført)

Totale kostnader: NOK 10 350 000

Innvilget støtte: NOK 3 450 000

2020: Sceneparken (ikke gjennomført)

Totale kostnader: NOK 18 400 000

Innvilget støtte: NOK 6 133

⁴ <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/befsett>

⁵ Kompensasjonsordning for høyere arbeidsavgiveravgift

de samme overordnede formålene om å utvikle området foran kommunehuset. Sceneparken skal være en kulturarena med et tilhørende parkområde i Fosnavåg sentrum. Prosjektet hadde stor støtte blant kulturskolen og skolekorps i kommunen. Kommunen fikk beholde tildelte midler for Solparken-prosjektet, samtidig som de mottok ytterligere 2 683 000 kr for å gjennomføre prosjekt Sceneparken. Status på Sceneparken i mars 2021 er at også dette prosjektet er lagt på vent med bakgrunn i at prosjektet ikke har fått spillemidler.⁶

Ved siden av kostnadssidene av Solparken, blir også ulike politiske meninger knyttet til disse to prosjektene trukket frem som årsak til at prosjektene ikke har blitt gjennomført. Både politiske meninger knyttet til hvordan plassen foran rådhuset bør utvikles, og politiske meninger knyttet til om det er rett prioritering å bruke så mye penger på sentrum av kommunen fremfor distriktene, har blitt trukket frem. Gjennomføringen av disse to siste prosjektene ville ha hatt fordeler av en sterkere politisk forankring over tid. Flere informanter forteller at de har opplevd det som krevende å få forståelse for prosjektene fra næringslivet. Næringslivet selv forteller at de gjerne er forsiktige med å gå inn i prosjekter som oppleves som konfliktfylte. Betydningen av politisk forankring og opprettholdelse av interesse for prosjektene over tid er sett på som en nøkkelfaktor for at de skal bli gjennomført.

Et annet problem som har blitt trukket frem i Herøy er ferdigstillelse av prosjektene. En del av prosjektene har blitt stående uten at de siste detaljene er ferdiggjort. Det har hatt betydning for interessen for å delta i videre utvikling av sentrum. Parken i byen har for eksempel manglet litt småting og asfaltering av parkeringsplass ved hotellet tok flere år å ferdigstille. Disse prosjektene har blitt ferdigstilt i løpet av den siste tiden, men det har tatt lengre tid enn planlagt.

De fleste prosjektene har likevel blitt godt mottatt blant innbyggerne. Spesielt de prosjektene som bidrar til møteplasser for ungdom i sentrum, har blitt trukket frem som viktige. Ungdomsrådet opplever også at de har forholdsvis gode muligheter for å påvirke hvordan sentrum blitt utviklet. Kommunen har derimot møtt noe mer motstand når det kommer til prosjekter som inkluderer å fjerne parkeringsplasser. Dette har også vært et problem i forslagene til Solparken og Sceneparken. Kommunen opplever ellers at deltagelse i tettstadprogrammet har bidratt til å øke forståelsen for tettstedsutvikling, selv om dette har vært mindre i fokus i de siste årene.

⁶ Spillemidler er overskudd fra Norsk Tipping som deles ut til ulike formål. Et av formålene er til kulturarenaer, som er ordningen Herøy søkte om midler under.

2.3 Rauma

Rauma er en kommune i Romsdal med totalt 7468 innbyggere hvorav 4475 av disse bor i administrasjonssentret Åndalsnes.⁷ Åndalsnes sentrum har en unik beliggenhet ved fjorden med en utsikt over fjellområder, hvilket har gjort Åndalsnes til en attraktiv lokasjon for innspilling av ulike filmer og TV-programmer⁸. Kommunens visjon er å være verdens beste kommune for naturglade mennesker, samtidig som de satser tungt på reiseliv.

Kommunen har hatt stort fokus på sentrumsutvikling de siste årene. Siden Tettstadprogrammets oppstart har kommunen sendt fem ulike søknader om tilskudd.

Store deler av Åndalsnes sentrum er blitt renoveret i løpet av få år. Da kommuneplanen ble revidert i 2013 vedtok kommunestyret i Rauma en målsetting om 400 nye innbyggere, 300 nye arbeidsplasser og 200 nye boliger innen 2025. Samtidig utformet Asplan Viak, på oppdrag fra Rauma kommune i 2013, en gjennomføringsstrategi for utarbeidelse av infrastrukturen i Åndalsnes sentrum.⁹

Reguleringsplanen som ble utarbeidet i 2013 avløste en tidligere reguleringsplan fra 1943. Denne utløste en rekke omfattende endringer som ble møtt med noe motstand hos enkelte aktører og innbyggere.

Rauma kommune har hatt stort fokus på utvikling av uteområder i kommunen. Prosjektene har i stor grad har dreid seg om å stimulere til flere besøkende, økt bosetting og økt trivsel i Åndalsnes sentrum. Samtidig har kommunen hatt større utfordringer knyttet til parkeringsplasser i sentrum, hvor også en del utviklingsprosjekter har gått på bekostning av eksisterende parkeringsplasser. Dette har ført til at enkelte prosjekter har møtt noe motstand fra befolkningen i kommunen. Det har videre vært ønskelig at prosjektene skal bidra til at Åndalsnes blir et mer attraktivt bosettingsområde, samt stimulere til økt turisme og handel. I Åndalsnes sentrum er det blant annet lagt til rette for flere sitteplasser, utbedret Wi-Fi og det er bygget et nytt torg med fontene og nytt havnefornt. Tiltakene har resultert i økt aktivitet i sentrum, og det har blant annet blitt arrangert barnas dag, bruktdager, triatlon og visning av fotball på storskjerm i utviklingsområdene.

I 2015 søkte Rauma kommune om støtte til å finansiere en større utendørs skulptur nær Norsk Tindesenter på 5x8 meter. Skulpturen skulle samtidig fungere som et lekeapparat barn kunne utforske og klatre på. Kommunens samarbeid med kunstneren bak prosjektet ble avvirket i 2018, og kommunen søkte fylkeskommunen om forlengelse på prosjektet med et år. Prosjektet ble heller ikke gjennomført i løpet av forlengelsesperioden og kommunen søkte dermed om ny forlengelse på nok et år med et nytt konsept som skulle illustrere ras i Romsdalen/fjellområde. Rauma kommune fikk avslag på søknaden

2015: Bypark og Raadhusplass

Totale kostnader: NOK 9 389 416

Innvilget støtte: NOK 2 910 000

2015: Kreativt uteareal (ikke gjennomført)

Totale kostnader: NOK 600 000

Innvilget støtte: NOK 200 000

2016: Sentrumsutvikling del 2

Totale kostnader: NOK 20 924 696

⁷ <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/befsett>

⁸ I 2020 ble både storfilmen «Mission Impossible» med Tom Cruise og den norske TV-suksessen «Kompani Lauritzen» spilt inn i Rauma kommune.

⁹ Asplan Viak. (2013). *Gjennomføringsstrategi*.

om ny forlengelse da fylkeskommunen argumenterte for at innholdet i prosjektet var blitt vesentlig endret. Den finansielle støtten fra Fylkeskommunen ble trukket tilbake og prosjektet ble avsluttet.

I 2016 fikk Rauma kommune innvilget støtte til et større utviklingsprosjekt i sentrum hvor flere sentrale områder skulle oppgraderes. Blant annet skulle gjestehavna, Norsk Tindesenter og Skysstasjonen i Åndalsnes sentrum få et betydelig ansiktsløft. Kommunen søkte samtidig om midler til å opparbeide et nytt torg i den nye bydelen ved Stokkekaia. Formålet med tiltakene var å etablere attraktive byrom som stimulerer til trivsel og økt besøk i sentrum. Prosjektperioden ble satt til 4 år, da prosjektet ville innebære en omfattende og langsiktig renovering av offentlige arealer. Prosjektet ble forventet å gi konkrete resultater i form av økt bosetting i Åndalsnes sentrum. Ettersom prosjektet ble ferdig i 2020 er det foreløpig for tidlig å si noe om hvorvidt prosjektet har bidratt til økt bosetting i Åndalsnes sentrum.

Rauma kommune og særlig Åndalsnes sentrum har blitt et stadig mer populært reisemål i Norge. Kommunen opplevde en «turistboom» i løpet av sommeren i 2020, og større investorer, også utenfor kommunegrensen, har begynt å investere i Åndalsnes. Flere informanter mener at dette ikke ville skjedd uten kommunens prioritering av stedsutvikling gjennom de siste årene. Flere informanter oppgir at veksten i reiselivsnæringen ikke ville funnet sted uten Tettstadprogrammet og det økte fokuset på attraktivitet i sentrum. Utvikling av sentrum har resultert i at befolkningen har blitt mer stolt over egen by og ønsker å vise frem sentrum, i kontrast til tidligere hvor det i utgangspunktet kun var fjellene og naturen som var kommunens stolthet. Til tross for at Tettstadprogrammet er avgrenset mot kommunesentrum, har prosjektene i Rauma hatt store ringvirkninger også for områdene utenfor sentrum.

Det er hovedsakelig næringslivsaktørene som er lokalisert utenfor bysentrum som har vært mest positive til prosjektene og bidratt mest med medfinansiering. Disse selskapene har gjerne mer finansielle ressurser enn hva de mindre aktørene i bysentrum har. Disse aktørene ser større gevinster av økt attraktivitet i sentrum knyttet til rekruttering og utvikling i eget selskap. Blant de sentrumsnære aktørene oppfattes derimot prosjektene som mer inngripende, samtidig som de opplever en «ovenfra og ned»-tilnærming med liten grad av involvering. De mindre sentrumsnære aktørene opplever også å miste parkeringsplasser i sentrum som tidligere har vært tilgjengelig for deres kunder. Kommuneadministrasjonen i Rauma har hatt utfordringer med å overbevise næringslivet i sentrum om at utvikling av et attraktivt sentrum kan stimulere til økt aktivitet i sentrum selv om utviklingen går på bekostning av parkeringsplasser.

Gjennom arbeidet med Tettstadprogrammet i Rauma kommune opplever kommuneadministrasjonen at kunnskapsnivået knyttet til stedsutvikling i kommunen har økt betraktelig. Informantene opplever å ha god tilgang på høy faglig kompetanse og rådgivning gjennom veilederne hos Møre og Romsdal fylkeskommune. Prosjektlederen erfarer at det har blitt stilt høye faglige krav til kvalitet fra fylkeskommunen, hvilket de ser stor nytte av i etterkant. Informantene opplever at byrommene fungerer etter sin hensikt, og trekker særlig fram strategisk lokalisering og høy kvalitet på arkitekturen som viktige faktorer for økt aktivitet i sentrum. Det vises blant annet til at denne kunnskapen ofte ikke eksisterer i mindre kommuner, slik at eksterne kompetansebidrag er avgjørende for at kommunen skal lykkes med tilsvarende prosjekter.

2.4 Vestnes

Vestnes kommune i Romsdal har 6500 innbyggere, hvorav 3788 av disse er bosatt i kommunesentrum.¹⁰ Arbeidslivet i Vestnes domineres i stor grad av maritim industri, jordbruk og båtbyggeri. De senere årene har kommunen prioritert utvikling av sjøfronten i sentrum – et prosjekt som har gått over tre prosjektperioder. Prosjektet har blant annet resultert i en oppgradering av trekaien i sentrum med nye sitteplasser, god belysning, nye grøntområder og trygge overganger. Sjøfronten skal være et attraktivt område for både innbyggere og båtturister. Selve sjøfront-prosjektet startet med en plan- og designkonkurranse hvor vinneren av konkurransen fikk utforme den nye reguleringsplanen som ville være utgangspunktet for det kommende arbeidet med sjøfronten.

I 2013 fikk Vestnes også innvilget støtte til å opparbeide ny hage og parkeringsplass knyttet til Frivillighetssentralen i kommunen. Hagen skulle være tilgjengelig for alle, men er hovedsakelig rettet mot den eldre generasjonen som primært er bosatt i nærområdet. Gjennom prosjektet ble det blant annet opparbeidet nye stier, benker og lysthus. Frivillighetssentralen dekket over halvparten av prosjektbudsjettet gjennom innsamlede penger/gaver.

I 2014 fikk Vestnes tildelt i overkant av 50.000 for å investere i bord, benker og parasoller som skulle plasseres rundt gågata «Postvegen» som er lokalisert nord for Vestnes brygge. Næringslivet i Vestnes medfinansierte prosjektet med 33 % av budsjettet. De ulike møblene ble noe dyrere enn først budsjettet, hvilke resulterte i at noen av de planlagte møblene ble utelatt. Tiltaket hadde til hensikt å øke aktiviteten rundt gågata i sentrum.

Fra 2014 til 2022 har utviklingen av sjøfronten i Vestnes vært et prioritert utviklingsområde. Sjøfronten er en havnepromenade med belysning, sitteplasser og utsiktsplattform som skal binde sammen turveinettet i sentrum. Prosjektet ble delt opp i tre ulike faser, i tillegg til planleggingsfasen i 2014. Kommunen hadde utfordringer med å få med private investorer engasjert i prosjektet ettersom kaien hovedsakelig lå på kommunal grunn. På tross av det klarte kommunen til slutt å få finansiert deler av prosjektet gjennom støtte fra næringsliv, grunneiere og andre private aktører. Deler av befolkningen ønsket i utgangspunktet kun en vanlig funksjonell kai og var skeptiske til det kunstneriske preget på kaien. I etterkant av prosjektene var likevel tilbakemeldingene fra majoriteten

2013: Hagen som møteplass

Totale kostnader: NOK 2 100 000

Innvilget støtte: NOK 700 000

2013: Helland i Vestnes

Totale kostnader: NOK 1 000 000

Innvilget støtte: NOK 500 000

2014: Møblering

Totale kostnader: NOK 156 967

Innvilget støtte: NOK 52 322

2014: Planlegging av sjøfronten

Totale kostnader: NOK 1 778 361

Innvilget støtte: NOK 500 000

2015: Sjøfronten del 1

Totale kostnader: NOK 26 036 640

Innvilget støtte: NOK 6 728 500

2019: Sjøfronten del 2

Totale kostnader: NOK 2 604 000

Innvilget støtte: NOK 500 000

2020: Prosjektleiing

Totale kostnader: NOK 3 400 000

Innvilget støtte: NOK 1 400 000

¹⁰ <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/befteft>

av innbyggerne at kaien var blitt et bra tilskudd til sentrum. I 2020 fikk kommunen også tildelt supplerende midler for å lønne en prosjektleder som skal lede del 3 av sjøfront-prosjektet frem til slutten av prosjektet i 2022.

Så vel ungdomsråd som elderråd og rådet for funksjonshemmede har vært svært delaktige i prosessene og er normalt faste deltakere på aktuelle møter. I tillegg har det vært en rekke åpne møter hvor blant annet fylkeskommunen og ulike arkitektfirmaer har vært representert. Disse arenaene har vært tilrettelagt for idemyldring og høy grad av brukerinvolvering, til tross for at noen informanter påpeker at prosjektene etter hvert kommer til et stadium hvor det ikke lenger er rom for mer brukerinvolvering. Høy grad av brukerinvolvering og arbeid med forankring har likevel ført til at prosessene blir mer tidkrevende. For Vestnes kommune har det særlig vært utfordrende å forankre prosjektet hos de eldre i kommunen, hvor de har mottatt flere tilbakemeldinger fra eldre som ikke ser gevinsten av prosjektene og mener de blir for dyre.

Fylkeskommunen krever høy kvalitet på prosjektene hvor investeringene har til formål å skape resultater som varer. Dette har ikke alltid vært forenlig med prioriteringene til politikere og andre aktører i kommunen som ønsker enklere og mindre kostbare løsninger. Handelsstanden har også vært svært involvert i prosjektene. Vestnes kommune har opplevd en økning i antall butikker i sentrum siden oppstarten av programmet. Flere informanter hevder at satsingen på sentrumsutvikling i Vestnes har bidratt til økt utbygging av leiligheter og mer næringsaktivitet i sentrum. Samtidig blir det hevdet at et tydelig stedsutviklingsfokus i kommunen tiltrekker seg investorer. Kommunen har likevel hatt utfordringer med å få med næringslivet til å investere i de konkrete tettstadprosjektene. Prosjektlederne forventer at dette vil bli lettere i fremtidige prosjekter når næringslivet ser effektene av sjøfronten og andre prosjekter kommunen har lyktes med.

Informanter hos kommuneadministrasjonen peker på politisk forankring som en avgjørende faktor for at prosjektene har lyktes. Høy faglig kompetanse og medfinansiering fra fylkeskommunen trekkes frem som avgjørende faktor for at det har vært politisk engasjement og eierskap knyttet til prosjektene. I Vestnes kommune har innbyggere selv fått muligheten til å investere i tettstadprosjektene, hvor bidragsyterne mottok en kobbertavle med navn på de som har bidratt som takk. Noen av informantene hevder likevel at innbyggerne har forventning om at kommunen klarer å skaffe den nødvendige kapitalen til slike prosjekter på egenhånd.

Vestnes kommune har gjennom de ulike tettstadprosjektene opplevd økt aktivitet rundt sentrum, særlig langs sjøfronten. Kommunen har fått mer omtale også utenfor kommunegrensene og opplever økt besøk og turisme. Prosjektene har tilrettelagt godt for myke trafikanter og næringsaktivitet langs sjøfronten, hvor det blant annet foregår utsalg av fisk og skalldyr. Kommunen har ikke hatt noe tydelig vedlikeholdsplan knyttet til prosjektene annet enn hva som faller naturlig inn under kommunens ordinære vedlikeholdsarbeid. Materialene er likevel nøye utvalgt på bakgrunn av kvalitet for å minimere vedlikeholdsutgifter.

2.5 Ulstein

Ulstein kommune har en befolkning på ca. 8500 innbyggere, hvorav i underkant av 6000 bor i administrasjonssenteret Ulsteinvik.¹¹ Ulstein har i flere år hatt befolkningsvekst over landsgjennomsnittet, hvor tilflytting utgjør en stor andel av veksten. Kommunen har de siste 10-15 årene gjennomført flere større investeringer innenfor samferdsel, nærings- og tettstedsutvikling. Kommunen forteller selv at de har utnyttet Tettstadprogrammet til det fulle i Ulstein. Sjøgata og Arena Ulstein er eksempler på større utbyggingsprosjekter i kommunen de senere årene. Ulstein kommune fikk i 2012 statens pris for attraktivt sted og i 2016 pris for Norges beste uterom for Saunesparken. Ulstein er kjennetegnet ved å ha mange ansatte i privat sektor og få ansatte i offentlig sektor, og næringslivet i kommunen har vært en viktig bidragsyter i utviklingen av Ulsteinvik.

Ulstein fikk i 2013 innvilget støtte til å opparbeide et uteområde ved Sjøside i Ulsteinvik. Hensikten med prosjektet var å skape et nytt opplevelselement og en ny attraksjon i Ulsteinvik sentrum. Prosjektet ble omtalt som «mini Aker-brygge» og ble gjennomført i tett samarbeid med Ulsteinvik Utvikling AS.

I 2015 fikk kommunen tilskudd til å utvikle sentrumsarealet mellom Ulstein hotell og kulturhuset. Området skulle være et sted for aktivitet og opphold tilrettelagt for alle aldersgrupper. Det ble blant annet investert i lekeapparater, benker og skulpturer. Samme år mottok kommunen i tillegg 1 000 000 kr for å bygge ut en kaifront med friområde på spissen av Geileneset, hvor det i tillegg var planlagt en gangtrase langs havna. Formålet med prosjektet var å øke områdets attraktivitet som bo- og næringsområde, samt å skape en sosial møteplass og rekreasjonsområde.

Arena Ulstein er et av de største utviklingsprosjektene i Ulsteinvik de siste årene. Arenaen er et attraktivt og allsidig møtested for alle deler av befolkningen. Arenaen består av bibliotek, svømmehall, klatrehall og idrettspark. Målsettingen bak Arena Ulstein-prosjektet er at det skal arrangeres opptil 5 arrangementer hvert år med over 400 deltakere per arrangement. Det er videre ønskelig at Arena Ulstein skal være en sentral bidragsyter til at Ulstein når målsettingen om en befolkningsvekst på 50 innbyggere hvert år. Tettstadprogrammet bidro til finansiering av uterom i tilknytning til anlegget. Det siste tettstedsprosjektet Ulstein kommune har fått støtte til, er et parallelloppdrag som har som formål

2013: Uteområde Sjøside

Totale kostnader: NOK 12 148 098

Innvilget støtte: NOK 3 238 000

2014: Kulturalmenningen Sjøfront

Totale kostnader: NOK 5 250 000?

Innvilget støtte: NOK 2 000 000

2015: Sentrumsutvikling Geileneset

Totale kostnader: NOK 3 258 500

Innvilget støtte: NOK 1 000 000

2018: Ulstein 2046: Ein tettstad for framtida

Totale kostnader: NOK 950 000

Innvilget støtte: NOK 450 000

2017: Arena Ulstein

Totale kostnader: NOK 8 979 000

Innvilget støtte: NOK 2 993 000

2019: Parallelloppdrag sentrum

Totale kostnader: NOK 2 000 000

Innvilget støtte: NOK 400 000

¹¹ <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/befteft>

å gi konkrete innspill som kan innarbeides i områdeplanen for sentrum og gi grunnlag for videre utarbeiding av en områdeplan for sentrum og områdene rundt.

Ulsteins deltagelse i Tettstadprogrammet, og dermed utvikling av Ulsteinvik, kan i stor grad betegnes som vellykket. Informantene forteller at de tror denne utviklingen har bidratt til å gjøre Ulsteinvik til et attraktivt sentrum. Ulstein Arena er spesielt trukket frem som viktig, men også nytt kulturhus og boligbygging i sentrum har bidratt til å øke aktiviteten og dermed attraktiviteten i kommunens sentrum.

Fra politisk side trekkes det frem at fylkeskommunens bidrag er en viktig årsak til at kommunen har lyktes med å utvikle Ulsteinvik. Dette skyldes spesielt at fylkeskommunen har bidratt med kompetanse om utvikling av tettsteder som kommunen ikke hadde selv, samt fylkeskommunens «utenfra»-blikk på Ulsteinvik. Av samme grunn ble bruken av arkitekter trukket frem som positivt, fordi disse også så stedet utenfra og kunne derfor bidra med nye perspektiver og vurderinger. Dette har spesielt vært relevant i diskusjonen omkring fortetting av sentrum, som har vært et omdiskutert tema både for innbyggere og lokalpolitikere.

Fokuset på fortetting har gitt seg utslag i at avgrensingen av sentrum har blitt. Ulsteinvik har et prosjekt som har tema «300 meters-byen», hvor formålet er at alt det nødvendige i en by skal være tilgjengelig innenfor 300 meters gåavstand. Kommunen opplever at dette har vært viktig, fordi det bor en stor andel eldre i sentrum som er opptatt av nettopp denne muligheten. Videre mener de at gjennom å ha fokus på å knytte sammen områdene som har blitt utviklet, så har kvaliteten på helheten i prosjektet blitt bedre. Likevel trekkes betydningen av å ha balanse mellom oppmerksomhet på sentrum og distrikt frem som viktig for at innbyggerne i hele kommunen skal se fordeler av prosjektene.

Både politikere og administrativ forvaltning forteller at prosjektene har vært godt forankret, og at de har vært opptatt av å ha inkluderende prosesser. Folkemøter, involvering av skoleklasser i tettstedets utvikling og workshops er nevnt. Det er likevel næringslivet som trekkes frem som viktigst. Næringslivet har sett at de selv hadde fordeler av at sentrum ble utviklet og forskjønnet, og med det har interessen for deres deltagelse også økt. Eksempler på samarbeid som er trukket frem er skulpturer i parken, hvor næringslivet betalte for skulpturene og kommunen bidro med fundamentet for disse. Den økonomiske situasjonen for næringslivet i kommunen har likevel stor betydning for i hvor stor grad det er mulig å trekke med næringslivet i denne typen utviklingsprosjekter. Det er også pekt på at å sikre interesse og engasjement fra næringslivet krever gode prosesser hvor disse aktørene blir involvert langsiktig.

2.6 Tingvoll

Tingvoll er en kommune på Nordmøre med en befolkning på 3100 innbyggere. 958 av disse er bosatt i Tingvollvågen.¹² Tingvollvågen er administrasjonssenter i kommunen. Tingvoll profilerer seg som en «økokommune¹³» og har jobbet tett opp mot økokommuneerklæringa siden den ble vedtatt av kommunestyret i 1990. På bakgrunn av denne profileringen ønsker Tingvoll kommune å arbeide for en bærekraftig samfunnsutvikling med vekt på miljø, mobilisering av lokale ressurser og folkestyre.¹⁴

2017: Tettstadutvikling Tingvollvågen

Totale kostnader: NOK 2 160 446

Innvilget støtte: NOK 1 100 000

2020: Oppfølging del 1 – Tingvollvågen

Totale kostnader: NOK 3 711 000

Innvilget støtte: NOK 1 360 000

Næringslivet i Tingvoll kommune er i stor grad preget av tekstilproduksjon og landbruk. Kommunens sentrale plassering i forhold til Kristiansund og Sunndalsøra resulterer likevel i at mange av innbyggerne har sin arbeidsplass utenfor kommunen. Kommunen har totalt vært delaktig i fire prosjekter gjennom Tettstadprogrammet. Deltakelse i Tettstadprogrammet ble prioritert i kommunens handlingsplan og økonomiplan for perioden 2017-2021. Dette ble også videreført i Tingvoll kommunes handlingsplan for perioden 2020-2023.

Kommunen startet i 2017 prosjektet «Tettstadutvikling Tingvollvågen», en mulighetsstudie som ble gjennomført som et parallelloppdrag med hensikt å gi innspill til hvordan Tingvollvågen kunne utvikles på en bærekraftig måte ut ifra områdets forutsetninger. To arkitektteam ble engasjert for å utvikle to separate forslag som skulle brukes som inspirasjon i den videre prosessen. Kommunen identifiserte fire hovedområder som de ønsket forslag til løsninger på gjennom prosjektet:

1. Landsbyliv og næringsutvikling
2. Attraksjonsutvikling i økokommunen
3. Grønn mobilitet
4. Boliger, arbeidsplasser og sambruk av bygg i Tingvollvågen

Basert på resultatet fra parallelloppdraget ble det utarbeidet en evalueringsrapport med ti konkrete anbefalinger som kunne bidra til utvikling av Tingvollvågen som et attraktivt kommunesenter. Alle anbefalingene hadde en rekke konkrete tiltak knyttet til seg, og anbefalingene har vært rammeverket for alt arbeid med stedsutvikling i Tingvollvågen siden. Blant anbefalingene var det både langsiktige og kortsiktige tiltak med ulikt omfang. Evalueringsrapportens anbefalinger for Tingvoll var som følger:¹⁵

¹² <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/befsett>

¹³ Økokommunen – bedre løsninger for mennesker og miljø. Innebærer fokus på bærekraftig utvikling, økologiske mål skal inn i kommuneplanen og miljøkonsekvenser skal utredes i kommunal saksbehandling.

¹⁴ Økokommuneerklæring. Hentet fra: <https://www.tingvoll.kommune.no/om-kommunen/okokommunen/okokommunen.2661.aspx>

¹⁵ Norske Arkitekters Landsforbund. (2019). Parallelloppdrag «Tingvollvågen - med grønn rettesnor for økokommunesenteret». Nr. 517 / 2019.

1. La Tingvollveven binde bygda sammen
2. Skap et inkluderende sentrum med tydelig økoprofil og landsbykvaliteter
3. Dyrk små og store møteplasser til hverdags og fest, og knytt dem inn i Tingvollveven
4. Gjør det attraktivt å gå og sykle i Tingvollvågen
5. Gjør skoleområdet til et helhetlig aktivitetsområde for alle
6. Ta vare på og videreutvikle historiske og identitetsskapende bygninger og områder
7. Styrk Tingvoll Økopark og aktiviteter knyttet til området
8. Utvikle nye næringer og aktiviteter i fellesskap
9. Lag en gjennomgående og tydelig kommunikasjonsstrategi for kommunen
10. Dyrk samarbeid og samskaping og hold energien blant innbyggerne oppe

I 2020 søkte kommunen økonomisk støtte gjennom Tettstadprogrammet for å medfinansiere en ny prosjektlederstilling og for å iverksette noen av tiltakene og anbefalingene som kommer frem av evalueringsrapporten. Kommunen ønsket hovedsakelig å prioritere de mer omfattende tiltakene i rapporten, ettersom de er mer gjennomførbare med en dedikert prosjektleder som suppleres med faglig og økonomisk bistand fra fylkeskommunen. Blant tiltakene som omfattes er blant annet utbedring av kaifronten og Gunnars Plass med ny møblering, skjerming og stupebrett, samt utbedring av infrastruktur for myke trafikanter med snarveier. Kommunen har samarbeidet tett med flere aktører i næringslivet. Tingvoll Fjordhotell og legesenteret trekkes særlig frem som sentrale aktører i prosjektet.

I Tingvoll kommune har det vært jobbet mye med innbyggerinvolvering, hvor det blant annet har blitt arrangert åpne folkemøter og jevnlig møter med kommunens ungdomsråd, eldreråd og andre frivillige organisasjoner. Særlig ungdomsrådet i Tingvoll ble inkludert i prosjektene fra start til slutt, men opplevde størst grad av involvering og påvirkningskraft i den kreative prosessen tidlig i prosjektfasen. Ungdomsrådet fikk blant annet muligheten til å komme med konkrete ønsker og tegnet opp muligheter i samarbeid med arkitektene. Disse forslagene ble senere hensyntatt når arkitektene utarbeidet egne plantegninger. Det var likevel en utfordring at ungdomsrådene skiftes ut hvert andre år, hvilke resulterte i at ungdommene som var involvert i starten, ikke fikk fullføre prosjektet. Dette resulterte også i at nye medlemmer i rådet ble nødt til å hoppe rett inn i et ukjent prosjekt. Ungdomsrådet består samtidig av ungdom fra barneskolen til videregående skole. Flere informanter peker på at det kan være vanskelig å engasjere særlig de yngre medlemmene i prosjektene.

Store deler av arbeidet med tettstedsutvikling i kommunen har blitt ledet av prosjektleder, og det venter derfor spenning knyttet til hvor mye oppmerksomhet tettstedsutvikling vil få i kommunen når prosjektlederstillingen utgår høsten 2021. Arbeidet med tettstedsutvikling krever mye ressursbruk for kommuneadministrasjonen, og kommunen er eventuelt nødt til å sette av andre ressurser til slikt arbeid når prosjektlederstillingen utgår. Ettersom det kun har vært en prosjektleder i løpet av de siste prosjektperiodene vil det også være hensiktsmessig med en erfaringsoverføring når prosjektlederstillingen utgår. Kommunen har likevel laget et godt fundament med analyser og rapporter, samtidig som målsettinger knyttet til stedsutvikling er nedfelt i kommuneplanen.

2.7 Volda

Volda kommune har i overkant av 10 500 innbyggere, hvorav 6 500 bor i tettstedet Volda.¹⁶ I Volda ligger Høgskolen Volda. I tillegg har Volda lokalsykehus og det er kontorsted for Søre Sunnmøre tingrett. Sentrumskjernen i Volda og campusen for Høgskolen ligger et stykke fra hverandre.

Kommunen har hatt flere prosjekter i tettstadprogrammet. I 2006 hadde kommunen både prosjektet «Gatemiljø i Volda sentrum» og «Volda sentrum», mens de i 2012 fokuserte på Volda som studie- og kompetanseby i prosjektet «Studiebygda - Kompetanse- og kulturklynga på Møre».

I 2013 fikk Volda støtte til «Mellom bygningane i Volda (MBV)», et prosjekt som Volda kommune og Volda næringsforening samarbeidet om. Prosjektet gikk ut på å utvikle utviklingsplaner og gjennomføre «Her & No»-prosjekter for å synliggjøre potensialet til ulike uteareal. Resultatet ble en utviklingsplan for Volda sentrum som har vært brukt som bakgrunn for kommunens videre arbeid med tettstedutvikling. Utviklingsplanen hadde en bred medvirkningsprosess hvor folkemøter og gateengasjement var en viktig del, og kommunen vurderer denne planen som positiv for å komme videre med Tettstadprogrammet. Utviklingsplanen brukes i dag som idébase, og den bidrar til at kommunen får forståelse for de enkelte tiltakene og sammenhenger mellom dem.

Kommunen fikk støtte til et prosjekt med sammen navn, «Mellom bygningane i Volda», i 2016. Volda kommune søkte om midler som skulle dekke planlagte prosjekter for både 2016 og 2017, men fikk innvilget kun for 2016 ved første søknad. Innvilget støtte var derfor vesentlig mindre enn det kommunen hadde søkt om. I 2017 fikk Volda støtte til del B av MBV: turveger og bruer, som ble brukt til å koble sammen sentrum og Presteholmen, inkludert friområder, med blant annet fire nye bruer.

I 2020 fikk Volda støtte til «Sentrumsprosjektet i Volda», hvor pengene skal gå til fjordportal/fyrlykt på moloen i havna i Volda sentrum. Også dette prosjektet har utgangspunkt i utviklingsplanen for Volda sentrum som ble utarbeidet i 2015. Tilskuddet utgjør 1/3 av forventet totalkostnad. I dette tilfellet ble det anbefalt fra fylkeskommunen at prosjektet ikke ble gjennomført, men på grunn av at Volda argumenterte for prosjektet og at næringslivet var med, ble det tilrådd at prosjektet likevel skulle få støtte gjennom Tettstadprogrammet.

2012: Studiebygda - Kompetanse- og kulturklynga på Møre

Totale kostnader: 5 084 125

Innvilget støtte: 150 000

2013: Mellom bygningane i Volda

Totale kostnader: 1 392 000

Innvilget støtte: 500 000

Tilbakeført: 84 000

2016: Mellom Bygningane i Volda

Totale kostnader: 13 777 741

Søkt: 5 028 980

Innvilget støtte: 676 000

Utbetalt: 0

2017: Mellom Bygningane i Volda, del B - turveg og bruer mellom sentrum og Presteholmen.

Totale kostnader: 5 088 827

Innvilget støtte: 1 696 000

2020: Sentrumsprosjektet i Volda, del 2 - fjordportal/fyrlykt Volda sentrum

Totale kostnader: 1 650 000

Innvilget støtte: 550 000

¹⁶ <https://www.ssb.no/kommunefakta/volda>

Volda har hatt et trepartssamarbeid mellom fylkeskommunen, kommunen og Volda Næringsforum. Treparsssamarbeidet har vært nedfelt i en partnerskapsavtale om sentrumsutvikling, og partene har tatt på seg en tredjedel av finansieringen av programmet. Dette partssamarbeidet ble blant annet brukt i «Mellom bygningane i Volda», hvor daglig leder i Volda Næringsforum var prosjektleder for prosjektet. I løpet av prosjektet oppsto det noen samarbeidskonflikter knyttet til blant annet åpenhet om prosjektet fra kommunens side, og manglende vilje i noen relevante avdelinger i kommunen. Dette førte blant annet til forsinkelser i prosjektet og merkostnader. Kommunen har også opplevd at trepartssamarbeidet gjorde det vanskeligere å få realisert prosjekter da næringslivet ikke hadde mulighet eller ønske om å bidra med en tredjedel av kostnadene, mens næringslivet opplevde at kommunen var lite interessert i å bidra til at prosjektene skulle bli utviklet i henhold til planer og avtaler, spesielt på politisk nivå. Dette bidro til at tilliten mellom partene ble svekket i løpet av prosjektperioden. Partnerskapsavtalen er nå avsluttet, og flere informanter forteller at de fremdeles opplever at det er utfordrende å få med næringslivet i samarbeidene om utvikling av sentrum, noe som blant annet skyldes at næringslivet har begrensede muligheter til å finansielt støtte tettstadutvikling.

2.8 Ørsta

Ørsta kommune ligger på Sunnmøre og har tettstedet Ørsta som kommunesenter. Kommunen har ca. 10 700 innbyggere, hvorav i underkant av 7 500 innbyggere bor i tettstedet per 1.januar 2020.¹⁷ Store deler av kommunens befolkning er altså konsentrert til dette tettstedet. Sentrumsutvikling har vært forankret i kommuneplaner siden 2012.

Ørsta kommune har fått midler gjennom Tettstadprogrammet flere ganger, både i 2003 for stedsutbedring og tilrettelegging for næringsutvikling, i 2004, 2005 og 2010 for sentrumsutvikling og sentrumsutbygging. Ørsta kommune utarbeidet allerede i 1998 sin første tettstedsanalyse med god hjelp fra fylkeskommunen. Kommunen fikk i 2012 støtte til en revidert stedsanalyse.

Gjennom støtteordningen «Uteareal 2015» fikk Ørsta midler for et forprosjekt for å få frem gode ideer for Tussaparken, en park i sentrum. Forprosjektet skulle få frem gode ideer og kostnader i samarbeid med en engasjert landskapsarkitekt, for å oppgradere parken. Forprosjektet var ferdig i 2019 og resultatet var en skisse for videre utvikling av parken. Tussaparken er i ettertid detaljprosjektert og fullfinansiert, og blir ferdigstilt våren 2021. Etter råd fra Tettstadprogrammet, søkte Ørsta kommune høsten 2019 på støtteordningen «Nyskapende aktivitetsområder» fra Kulturdepartementet, og fikk innvilget 4 millioner i støtte. Ørsta fikk også bevilget midler i 2015 for detaljprosjektering og gjennomføring av sentrale gaterom i sentrum. Prosjektet ble ikke gjennomført etter opprinnelige planer, men inngikk i en ny og større søknad i 2017 (Svendsengarden).

I 2016 hadde Ørsta to prosjekter. Det første prosjektet var en arkitektkonkurranse for å utvikle sentrum. Arkitektkonkurransen var arrangert gjennom «Europas 13» som er verdens største arkitektkonkurranse for unge arkitekter, og resultatet var at Ørsta inngikk videre samarbeid med de danske arkitektene som vant konkurransen. I tillegg fikk kommunen i 2016 støtte til å utarbeide en utviklingsplan for Ørsta sentrum i samarbeid med det vinnende arkitektfirmaet. Utviklingsplanen fastslo at sentrale knutepunkter i Ørsta sentrum måtte kobles sammen og sentrum måtte fortettes, samtidig som fjorden måtte kobles tettere på sentrum. Utviklingsplanen hadde til hensikt å være både visjonær og realiserbar, og skulle fungere som en rettesnor for det videre arbeidet med reguleringsplanen for Ørsta sentrum og tettstedsutvikling i kommunen.¹⁸

2015: Forprosjekt Tussaparken

Totale kostnader: 250 000

Innvilget støtte: 125 000

2016: Arkitektkonkurranse Ørsta sentrum

Totale kostnader: 550 000

Innvilget støtte: 275 000

2016: Utviklingsplan for Ørsta sentrum

Totale kostnader: 1 200 000

Innvilget støtte: 600 000

2017: Svendsengarden, utvikling av hagen, detaljprosjektering og gjennomføring

Totale kostnader: 2 736 494

Innvilget støtte: 974 455

2020: Aktivitetsområde ved Ørstahallen

Totale kostnader: 6 930 000

Innvilget støtte: 1 280 000

¹⁷ Tall fra SSB <https://www.ssb.no/befteft>

¹⁸ Tegnestuen FELT & Ørsta kommune. (2016). *Nye koplinger i Ørsta / Utviklingsplan*.

I 2017 ble prosjektet «Svendsengarden» gjennomført. Svendsengarden med tilhørende hageanlegg hadde status som kulturminne, og kulturavdelingen i kommunen var derfor aktiv i prosjektgjennomføringen. Området skulle være et attraktivt tilbud for barn, unge og eldre. Referansegruppen for Ørsta sentrum og representanten for barn og unge var derfor involvert i en tidlig fase av prosjektet. Prosjektet bygde på resultatene fra European 13-konkurransen og utviklingsplanen for Ørsta sentrum, og skulle resultere i et mer attraktivt «byrom» i hagen til Svendsengarden og sterkere tilknytning til resten av sentrum.

Det nyeste prosjektet Ørsta kommune har fått støtte til fra Tettstadprogrammet, er «Aktivitetområdet ved Ørstahallen». Her har kommunen fått økonomisk støtte til å bygge en aktivitetspark som inkluderte både treningsapparater og en skatepark. Prosjektet er finansiert av Ørsta kommune, Møre og Romsdal fylkeskommune, Sparebanken Møre, skatemiljøet og spillemidler. Ørsta Brettklubb hadde likevel utfordringer med å samle inn budsjetterte midler, ettersom det var vanskelig å hente inn kapital under covid-19. Det forsinket fremdriften i prosjektet, men da kommunen mottok koronakompensasjon sommeren 2020 ble prosjektet fullfinansiert og igangsatt igjen. Det var i utgangspunktet Ørsta Ungdomsskole som tok initiativ til å skape en aktivitetspark for skolens elever og andre ungdom. Kommunen fikk deretter med Ørsta Brettklubb på prosjektet og planla i fellesskap hvordan utformingen av parken skulle være. Prosjektet ble gjennomført i samarbeid med Betongpark AS som har lang erfaring med utbygging av tilsvarende parker i andre kommuner. Ørsta Ungdomsskole har nå kjøpt inn et større antall rullebrett, sparkesykler og sykler med tilhørende beskyttelse hvor barna kan bruke skateparken aktivt. Aktivitetsparken blir brukt i både gymtimer, friminutt og etter skoletid. Aktivitetsparken ble bygget med dyre og robuste materialer, med den hensikt å redusere vedlikeholdskostnader og minimere slitasje.

Innbyggere og ungdomsrepresentanter har vært engasjert i tettstadprosjektene gjennom referansegrupper og folkemøter på rådhuset. Kommunen har også invitert skoleklasser med på møter for å komme med innspill til ulike prosjekter. Særlig på prosjektet «Aktivitetssområde ved Ørstahallen» ble ungdom tett involvert i planleggingen og kunne komme med innspill på hva slags apparater de ønsket. Til tross for at kommunen har hatt en ambisjon om høy involvering av ungdom på samtlige prosjekter har de likevel hatt utfordringer med å involvere dem i den graden som var ønskelig i utgangspunktet. Kommuneadministrasjonen hevder at de ikke har funnet noen ordentlig god arena for involvering av ungdom ennå. Ørsta har også vært opptatt av å involvere næringslivet i kommunen i flere av tettstedprosjektene.

3. Analyse

Dette kapitlet presenterer en overordnet analyse av datafunn opp mot oppdragets problemstillinger. Hovedproblemstillingene som evalueringen har tatt for seg, og som blir belyst her er:

4. I hvilken grad har ordningen bidratt til å nå fylkesplanens mål om attraktive tettsteder i fylket?
5. Hvilke suksessfaktorer og utfordringer kan identifiseres?
6. Hvordan mener kommunene at fylkeskommunen har bidratt i lokalt stedsutviklingsarbeid, og hvordan kan fylkeskommunen bidra til å utvikle tettstedene i fylket framover?

Analysen tar videre for seg hvordan kommunene vurderer tettstedsutvikling og attraktive kommunesentre, suksessfaktorer og utfordringer for Tettstadprogrammet og kommunene som har benyttet seg av programmet, og programmets måloppnåelse og resultater. I slutten av hvert delkapittel oppsummeres analysene og vurderingene. Analysene danner grunnlaget for evalueringens anbefalinger.

3.1 Attraktivitet og tettstedsutvikling

Dette delkapittelet tar for seg hva informantene legger i begrepet attraktivitet og hva de mener er sentrale aspekter ved tettstedsutvikling. Kapitlet diskuterer også hvorvidt kunnskapsnivået om stedsutvikling har økt i kommunene, og om arbeidet med og deltagelse i Tettstadprogrammet har resultert i lokale endringer i målsettinger, prioriteringer og ressursbruk på kommunalt nivå. Problemstillingene som blir belyst er:

- Hva legger kommunene i begrepet tettstedsutvikling?
- Har kunnskapsnivået om stedsutvikling økt i kommunene?
- Har arbeidet ført til lokale endringer i målsettinger, prioriteringer og ressursbruk?

3.1.1 Begrepet tettstedutvikling

Blant informantene er det stor enighet om hva som kjennetegner attraktive tettsteder og hva som er viktige elementer ved tettstedsutvikling. Nøkkelord som går igjen blant informantene er hovedsakelig møteplasser, folkeliv, fortetting, urbanitet, infrastruktur og et sentrum som er tilrettelagt alle aldergrupper og det lokale næringslivet. Tidligere ordfører i Averøy trekker blant annet frem at pulserende liv og møteplasser er sentrale kjennetegn for attraktive tettsteder:

[...] et sted som er mest aktivt etter klokken 4, når butikkene er stengt. At det er et pulserende liv, og helst bør det være aktiviteter for barn og unge, spesielt for de som ikke er engasjert i fotball og håndball. Møteplasser – for pensjonister, for de på trilletur. Sette seg på en benk, nyte hvor fint det er.

Informantene forteller at et sentralt kjennetegn ved attraktive steder er et sted som har møteplasser også utenfor arbeids- eller skoletid. Attraktive sentrum bør ha tilstrekkelig tilbud av kafeer, butikker og servicetilbud, selv i mindre tettsteder. Særlig trekker informantene frem at det bør finnes tilbud til barn og ungdom som ikke deltar på organisert idrett på ettermiddagen.

Det skal fungere godt for alle aldersgrupper, det har det vært mye fokus på. Minimumskrav med alt fra gode lekeplasser til sosiale treffplasser for barn, ungdom og voksne. Så er det at du har det du trenger av kafeer, butikker og servicetilbud. Her ute har vi også vært opptatt av kultur og idrett. Vi vet vi ikke bor i Oslo, men det er viktig å ha et variert og godt tilbud til ulike interesser og aldersgrupper.

- Herøy Næringsforum

Vår evaluering viser at det hovedsakelig er de samme elementene ved attraktivitet og tettstedsutvikling som er sentralt på tvers av distriktskommunene i Møre og Romsdal. Utvikling av møteplasser og sentrumsnære områder som er tilrettelagt innbyggere i alle aldersgrupper, fremstår som et sentralt aspekt ved tettstedsutvikling blant kommunene i evalueringen. Disse områdene er også i stor grad i overenstemmelse med formålet til Tettstadprogrammet som ble presentert i kapittel 4.1. Blant informantene er det likevel lite fokus på bærekraft og redusert miljøbelastning, til tross for at dette er et av formålene til Tettstadprogrammet. Sosial bærekraft er derimot noe som er viktig for flere informanter.

3.1.2 Økt kunnskapsnivå i kommunene

Funn fra casestudiene viser at samtlige kommuner har opplevd kompetanseheving i kommunen knyttet til tettstedsutvikling. Prosjektledere og andre involverte parter oppgir at de har fått tilgang til god kompetanse og veiledning gjennom samarbeidet med fylkeskommunen. Flere informanter hevder dette har vært helt kritisk for at prosjektene skulle bli gjennomført med samme suksess. Enkelte informanter hevder også at det er lettere for kommunen å sette i gang nye prosjekter ettersom de har opparbeidet seg bedre kompetanse knyttet til stedsutvikling. Også næringslivsaktører og politikere som har vært involvert i prosjekter, rapporterer om at de har økt sin kompetanse knyttet til stedsutvikling. Prosjektledere hevder at kompetanseheving blant politikere og næringsliv gjør det lettere å få gjennomslag for prosjektene. Likevel kan det være utfordringer knyttet til kunnskaps- og erfaringsoverføring når prosjektledere byttes ut eller prosjektperioden avsluttes. Manglende kunnskaps- og erfaringsoverføring kan resultere i at verdifull kompetanse forsvinner eller forvitrer i kommuneadministrasjonen. Flere informanter rapporterer om at tettstadprogrammet og de lokale prosjektene har bidratt til at engasjementet og kunnskapsnivået knyttet til stedsutvikling har økt betraktelig i kommunene. Dette illustreres godt i dette utsagnet til tidligere prosjektleder i Herøy kommune;

Åpenbart økt kompetanse. Politikerne snakker med en helt annen tyngde nå. Fagspråket knyttet til byutvikling. Men vi må holde det varmt og holde posisjonen vår. Hevet kompetanse til de som fatter vedtakene, men også hos innbyggere.

Den tidligere prosjektlederen i Herøy kommune understreker at det er viktig å holde denne kunnskapen varm. For at kompetansen knyttet til attraktivitet- og stedsutvikling skal forankres godt i kommunen, er det avgjørende at kommunen jobber jevnt og trutt med dette. Mens noen kommuner har jevnlig prosjekter gjennom Tettstadprogrammet, går det i andre kommuner flere år mellom hvert prosjekt. Dette kan resultere i at kommunen mer eller mindre starter fra «scratch», da både kommunalt

ansatte og folkevalgte som opprinnelig hadde kompetansen kan være skiftet ut. Vi finner flere eksempler på dårlig kompetanse- og erfaringsoverføring i våre intervjuer.

3.1.3 Lokale endringer i målsettinger, prioriteringer og ressursbruk

Fokus på attraktivitet og tettstedsutvikling har vært kjernen i alle prosjekter gjennom Tettstadprogrammet. Kommunene har gjort grundig forarbeid i forkant av prosjektene. Det har blant annet vært gjennomført stedsanalyser og mulighetsstudier i flere kommuner. Sentrale elementer knyttet til attraktivitet- og tettstedsutvikling er innarbeidet i kommuneplaner, handlingsplaner og kommunale strategier. Flere kommuner har utarbeidet tydelige målsettinger og etablert klare prioriteringsområder knyttet til sentrumsutvikling som er faglig begrunnet. Dette sikrer at målsettingene knyttet til stedsutvikling fortsatt vil ha prioritet i kommunale planer og strategier selv når prosjektene er fullførte. Våre funn viser at kommunene i stor grad tar utgangspunkt i disse planene og strategiene også for prosjekter som ikke er omfattet av Tettstadprogrammet. Hovedelementene knyttet til attraktivitet og stedsutvikling blir en form for rettesnor for alt arbeid med stedsutvikling i kommunen. Det kommer til uttrykk i vårt intervju med ordføreren i Ulstein;

Viktigste resultatet er at vi har fått øyene opp for det med at fortetting er viktig, og at vi må legge til rette for attraktivitet i sentrum i store deler av døgnet. Bygd leiligheter i sentrum, det var det minimalt med før. Vi har bygd Ulstein Arena, det ligger midt i sentrum. Vi har fått større fokus på parkering, at parkering kan ordnes på litt andre måter, at du ikke nødvendigvis trenger de store flatene. Prøvd å erstatte det med trivelige byrom.

Attraktivitetsutvikling og fortetting er områder som har fått stadig større utbredelse i kommunale planer og strategier. At kommunene aktivt bruker elementene i kommunale planer og strategier har en direkte påvirkning på lokale prioriteringer og ressursbruk. Gjennom deltakelse i Tettstadprogrammet blir kommunene nødt til å sette av tilstrekkelig ressurser til arbeidet med prosjektene. Arbeidet både er omfattende og tidkrevende. Dette taler for at programmet bidrar til atferdsaddisjonalitet.

Prosjektlederen i Tingvoll gir uttrykk for at hun er bekymret for at prioritering av attraktivitets- og tettstedsutvikling vil forsvinne når prosjektlederstillingen og prosjektene avsluttes, men hevder at det er betryggende at målsettingene knyttet til tettstedsutviklingen er godt forankret i kommuneplanen:

Senest i går hørte jeg en fremtredende person si at tettstedprosjektet er slutt i oktober når min stilling som prosjektleder går ut. Det er for så vidt sant, men det er viktig at kommunen fortsetter å jobbe med stedsutvikling. Håper vi får forankret dette til å fortsette utover selve prosjektperioden også. [...] men vi har heldigvis mange målsettinger med det i kommuneplanen.

Ved å utarbeide faglige begrunnede stedsanalyser, mulighetsstudier eller strategier med høy grad av involvering av ulike brukergrupper, kan dette bidra til å øke den faglige kunnskapen for involverte aktører, samtidig som slike dokumenter kan fastslå en tydelig kurs for kommunene. Dette gjør det lettere å forankre prosjektene som er i tråd med slike overordnede planer eller strategier. Dette illustreres godt i sitatet fra kommunedirektøren i Volda kommune;

Det som har vært fordelen er at vi har hatt den utviklingsplanen fra Gehl, det har gjort det så mye lettere å bli enige. Der hadde vi en bred prosess som folk føler tilhørighet rundt. Det må angripes profesjonelt med kompetanse og bred involvering, involvere folk utenom som kan se ting fra et annet synspunkt.

3.1.4 Evaluators vurdering

Oxford Researchs vurdering er at kommunene og Møre og Romsdal fylkeskommune i stor grad har samme tanker og målsettinger knyttet til attraktivitet og tettstedsutvikling. At begge parter har samme målsettinger knyttet til prosjektene bidrar til at det er større sjanse for at prosjektene lykkes. Tettstadprogrammet har også bidratt til at kompetansenivået innenfor tettstedsutvikling i kommunene har økt. Dette gjør kommunene bedre rustet til å egne avgjørelser og stå på egne ben i fremtiden. Vår evaluering viser også at kommunenes deltakelse i Tettstadprogrammet i stor grad påvirker lokal ressursbruk, prioriteringer og målsettinger.

3.2 Organisering, innretning og relevans (suksessfaktorer og utfordringer)

Dette delkapitlet ser på hvordan Tettstadprogrammet har vært innrettet og organisert, og hvilken betydning dette har. Nært knyttet til dette er suksessfaktorer og utfordringer, både i programmet og for de enkelte tettstedprosjektene. Problemstillingene som belyses er:

- Hva har vært de viktigste utfordringene og suksessfaktorene i arbeidet?
- Hvordan har fylkeskommunen og andre regionale aktører bidratt?
- Har «Tettstadprogrammet» vært relevant for det kommunale utviklingsarbeidet og hvilken nytte har de av ordningen?
- Hvorfor har noen prosjekter lykkes bedre enn andre?

3.2.1 Suksessfaktorer og utfordringer

Det er flere faktorer som påvirker kommunenes måloppnåelse i tettstedsprosjektene. Prosjektene med suksess har god forankring, spesielt hos politikere og kommuneadministrasjonen, men også hos lokalt næringsliv og innbyggere. Videre bygger vellykkede prosjekter på en god plan for utviklingen av tettstedet og god prosjektgjennomføring. Fylkeskommunens bidrag, både finansielt, men spesielt bidrag knyttet til kompetanse på tettstedsutvikling, er viktige suksesskriterier.

Det økonomiske bidraget som Tettstadprogrammet bidrar med, trekkes frem som viktig for at prosjektene blir gjennomført. Den økonomiske støtten blir en pådriver for at prosjektene faktisk blir gjennomført, det øker interessen hos kommunene for å prioritere tettstedsutvikling og det bidrar til tyngre forankring hos lokalpolitikere og innbyggerne i kommunen.

Uten økonomisk hjelp er det nesten håpløst for en kommune. En kommune har budsjett nesten bare til lovpålagte oppgaver. Økonomisk hjelp er en pådriver. Og ikke minst ovenfor aktive politikere og de som sitter i kommunestyret som skal ta beslutningene. Det blir en helt annen forståelse for innbyggerne.

- Tidligere ordfører i Averøy

Samtidig er det viktig å påpeke at den økonomiske situasjonen i kommunene også er begrensende for deltagelse i Tettstadprogrammet, på grunn av at kommunene selv må bidra med en del egne midler. Dette fører til at mange av kommunene som sliter økonomisk, har mindre muligheter for å benytte seg av Tettstadprogrammet. Det blir også utslagsgivende for kommuner som har ustrukturerte kommunesentrum og som det derfor er kostnadskrevenende å utvikle gode tettstedsprosjekt i.

Reguleringsplaner, analyser og utviklingsplaner er også trukket frem som viktig suksessfaktor i mange av prosjektene. Disse bidrar til å gi retning til prosjektene, definere området som skal prioriteres, og gir kommunene større muligheter for å se tiltakene som gjøres i samspill med hverandre. Gode, gjennomarbeidede planer bidrar også til at tettstedutviklingen ligger mer fast på tvers av politiske utskiftninger, og disse planene er altså en viktig bidragsyter til at prosjektene blir suksessfulle og dermed også viktig for å gi retning på prosjektene.

3.2.2 Forankring

Å lykkes med tettstedsutvikling er avhengig av at innsatsen er forankret i lokalsamfunnet. Det er derfor viktig hvordan Tettstadprogrammet som satsing er forankret både politisk og administrativt på kommunalt nivå. Tett knyttet til dette, er også samarbeidet med eksterne aktører, herunder næringsliv og innbyggere i Møre og Romsdal. De kvalitative intervjuene trekker spesielt frem forankring hos både politikere, næringsliv og innbyggere som en sentral suksessfaktor for å lykkes med tettstedsprosjektene. Dette er samtidig en av de største utfordringene i prosjektene, da det viser seg at bred forankring over tid har vært vanskelig i flere av kommunene. Spesielt det å involvere næringsliv til å bidra med 1/3 av kostnadene har vært en stor utfordring for mange av kommunene.

Forankringen, det lokale engasjementet. Det økonomiske bidraget vi kan få utenfra er viktig. Og viktig at det ikke blir alt for omfattende rapportering på tilskuddene man får og for omfattende søknadsprosedyrer.

- Kommunedirektør i Averøy

Administrativ og politisk forankring

Tettstedsprosjektene er i stor grad gjennomført av administrativt nivå i kommunen. Intervjuene viser at det gjerne er disse som søker om prosjektmidler, har kunnskap om tettstedsutvikling, er ledere for prosjektene og er engasjert i tettstedsutvikling. På administrativt nivå er gjerne kjennskap til

Tettstadprogrammet god, og forankringen av de fleste prosjektene er også god her. På politisk nivå er både kunnskap og forankring til prosjektene og tettstedsutvikling imidlertid mer varierende. Det er også mange aktører på politisk nivå som ikke kjenner til Tettstadprogrammet spesifikt, men som gjerne blander ulike ordninger de kjenner til og er brukere av for å utvikle tettstedet sammen. Dette er i seg selv ikke problematisk, men det illustrerer at kjennskapen til programmet på politisk nivå ofte ikke er like god. Dette er kritisk, da det tross alt er politisk forankring og finansiering som bidrar til at kommunen kan søke om, finansiere og gjennomføre prosjekter. Den politiske forankringen er altså en viktig suksessfaktor som ikke alltid er til stede.

Manglende politisk forankring som noen av prosjektlederne tidvis erfarer, er gjerne knyttet til at prosjektene ofte trekker ut i tid. Politisk interesse for prosjektene er ofte mer kortlivd. I tillegg bidrar politiske maktskifter og/eller bytte av politikere i kommunene til at kunnskap om tettstedsprosjektet, samt oversikt om gjennomførte suksessfulle prosjekter, forsvinner eller går i glemmeboken. Dette gjør at kommuner hvor siste gjennomførte tettstedsprosjekt ble avsluttet for lengre tid siden, gjerne koblet med bytte av politisk lederskap i mellomperioden, må begynne fra starten av når det kommer til å forankre tettstedsutvikling politisk. På både politisk og administrativt nivå i kommunen er det ledelsen (herav ordfører og kommunedirektør) som har størst påvirkningskraft på beslutninger og prioriteringer, og forankring hos disse aktørene er dermed særlig avgjørende for Tettstadprogrammets gjennomslagskraft lokalt.

På politisk nivå har det kanskje ikke vært så veldig tett. Vi har hatt noen orienteringer, men det er først og fremst rettet mot det administrative nivå, men inntrykket jeg har fått er at det har vært veldig bra.

- Ordfører i Ulstein

Som tidligere nevnt, finansiell støtte i programmet bidrar likevel til å gjøre det lettere å forankre prosjekter politisk. Dette motiverer og skaper noe større interesse blant politikere til å engasjere seg i programmet og de lokale prosjektene. I tillegg er det viktig at tettstedsutvikling ikke blir for politisert og for sterkt knyttet til enkelte politiske partiers ønsker. Hvis dette skjer, medfører det en risiko for at prosjektene mister politisk støtte og forankring over tid.

Flere informanter forteller videre at det er gunstig å ha med fylkeskommunen på ulike politiske møter for å bedre forankringen på dette nivået. Det er flere eksempler på kommuner hvor forankringen hos politikere har økt ved at fylkeskommunen har vært på besøk og orientert om Tettstadprogrammet. Flere informanter gir uttrykk for at de ønsker at fylkeskommunen tar en større rolle i prosjektene og bidrar med å involvere og forankre prosjektet hos politikere tidlig i prosessen. Det er også en fordel å presentere planer og muligheter uten at det blir politisert. Videre bidrar kunnskap som fylkeskommunen har om tettstedsutvikling, samt gode resultater i kommunene og deres nabokommuner til å gjøre forankringen lettere på politisk nivå.

Fylkeskommunen må være med tidlig i prosessen. Fortelle om sine tanker. Da blir det litt mindre politisert. Skal man få med alle politiske parti må det ikke bli politisert. Forklare bakgrunnen og vise

til forskning.

- Tidligere ordfører i Rauma

Fylket og den hjelpen vi har fått, har vært med på å forankre dette politisk. Kritisk avgjørende for at vi er der vi er. Vi hadde aldri løftet noe sånt på egen kjøl om vi ikke fikk innspill fra utsiden.

- Prosjektleder i Ulstein

Forankring og involvering hos innbyggere

For innbyggerne henger forankring og involvering tett sammen. Innbyggere som føler de er involvert i hvordan sentrum i kommunen skal utvikles, støtter også gjerne i større grad de prosjektene som gjennomføres. God forankring og involvering av innbyggerne er et av suksesskriteria i flere av prosjektene. Forankring bidrar til følelse av eierskap og interesse blant innbyggerne. Forankring og involvering hos innbyggere kan imidlertid bidra til at prosjektene tar lengre tid å få gjennomført. Fordelen er at prosjektet både underveis og i ettertid gjerne har større støtte hos befolkningen i kommunen. Det er videre lettere å forankre videre utvikling av kommunesentrumet i de kommunene som har gjennomført vellykkede tettstedsprosjekter tidligere. Flere av informantene fortalte at vellykkede prosjekter ga støtte og entusiasme for kommunesenteret og videre utvikling blant innbyggerne.

Forsøk på å involvere innbyggerne for å inkludere deres innspill, ønsker og ideer er trukket frem i alle kommunene. Flere kommuner har jevnlig folkemøter, workshops eller lignende som legger opp til mobilisering gjennom høy brukerinvolvering og bred medvirkning. Involvering av innbyggere fremstår som viktigst i de tidligere fasene av prosjektene.

Folkemøte hvor vi inviterer til møter, gårdeiere og hvem som helst. Det vi gjorde med suksess er at vi inviterte lokalt grendelag så de fikk tatt en posisjon. Det er mange gevinster av det som kan gi store effekter. Får et lokalt eierskap som er fruktbart. Alt trenger ikke å utvikles av kommunen.

– Tidligere prosjektleder i Herøy

Likevel er det varierende hvor suksessfull involvering har vært. Spesielt ungdom har vært vanskelig å involvere i prosjektene, og flere av informantene forteller at det var vanskelig å finne gode arenaer for å involvere denne gruppen. En tilnærming har vært å involvere denne gruppen gjennom ungdomsråd. For at dette skal lykkes, er det viktig at informasjonen må være tilpasset til ungdom og barn, hvor mye av dokumenter og informasjon særlig kan være vanskelig å behandle for de yngre medlemmene i ungdomsrådet.

Forenkle informasjon for de yngre i ungdomskolen. Tilpasset innhold. Kanskje ikke gå så grundig gjennom alt for særlig de yngre. Satt der i en halvtime og hørte en lese opp et papir. Mange irriterte seg over det. Lange møter hvor man kan miste fokus. Redigere innholdet til de som faktisk skal jobbe med dette.

– Ungdomsrådet i Tingvoll

I forhold til forankring av Tettstadprogrammet hos innbyggerne er det særlig to utfordringer som har blitt trukket frem:

- Prioritering av tettsted på bekostning utkantområdene i kommunen.
- Sentrumstilknyttet parkeringsplasser.

At kommunesenteret har vært prioritert til fordel for distriktene og andre tettsteder i kommunen, har vært en utfordring i flere kommuner. Denne prioriteringen har gjort det vanskeligere å forankre prosjektet blant befolkningen som er bosatt utenfor området som defineres som tettsted, samt hos enkelte politikere. Det er vanskelig for folk i utkantområde å akseptere at kommunen velger å prioritere investeringer i sentrum, og fortetting, på bekostning av resten av kommunen. Det er likevel noen informanter som forteller at dette har blitt enklere når prosjektdeltakelsen har gitt resultater i form av finere sentrum. I tillegg spiller fylkeskommunens kunnskap og økonomiske støtte en rolle. Fylkeskommunens krav om at kommunesenteret skal prioriteres og at fortetting skal være en del av prosjektet, og at det er kun ved å gjøre dette at kommunen kan få eksterne midler fra fylkeskommunen, bidrar til å gjøre det lettere for politikere å forankre prosjektene også blant innbyggerne.

Mange av tettstedsprosjektene har omhandlet hvordan sentrumsbildet kan bli mindre preget av biltrafikk, og flere steder har valgt å nedprioritere parkeringsplasser til fordel for parker og finere byområder. Både innbyggere og sentrumsbasert næringsliv har bydd på utfordringer og motstand for kommunene når det har kommet til dette punktet.

Det vil alltid være krefter som ønsker andre retninger, ikke minst når det kommer til parkering. Fjerning av 70 parkeringsplasser var et helt nødvendig grep for å etablere Norsk Tindesenter, et senter som har blitt selve navet i satsingen på Åndalsnes som Norges Tindhovedstad. Vi gikk fra 300 til 200 parkeringsplasser for å frigjøre nødvendig areal til utvikling av byen Åndalsnes. Løsningen ble å etablere 3 timers parkering i sentrumskjernen og langtidsparkering ca. 250 meter fra sentrum. Uten disse grepene hadde det ikke vært mulig å utvikle Åndalsnes sentrum slik det har blitt gjort de siste årene.

- Prosjektleder i Rauma

Forankring og involvering av næringsliv

Involvering av næringsliv er en viktig, men krevende del av Tettstadprogrammet. Fylkeskommunen har i ulik grad hatt forventinger om at kommunene involverer næringslivet på tettstadutviklingen, også finansielt. Å lykkes med å få involvert lokalt næringsliv i utviklingen bidrar til mer vellykkede prosjekter, men det er viktig at dette fokuset ikke fører til at kommunene uten et aktivt næringsliv mister muligheten til å delta. Mange kommuner med overvekt av mindre virksomheter etablert i sentrum, har hatt store problemer med å få engasjert og involvert næringsliv. Andre kommuner har vært avhengige av hjørnesteinsbedrifter i kommunen, noe som kan bety at mulighetene for kommunen

til å delta i Tettstadprogrammet er sterkt knyttet til utviklingen og overskudd innenfor en eller noen få næringer. Det er også veldig varierende oppfatning mellom kommunene om hvor strenge krav fylkeskommunen har til at næringsliv og lokale interesser skal finansiere en del av prosjektene.

Det er svakheten med hele greia, at du er avhengig av noen med kapital i næringslivet, og hvis du ikke har det så kan det være vanskelig å tilfredsstillе den tredjedelen av grunneiere og privat næringsliv. Vi har greid det, men det har vært vanskelig.

- Ordfører i Vestnes

Problemet vårt er å få næringslivet inn i prosjektene, som fylkeskommunen har som et krav.

- Prosjektleder i Volda

I likhet med innbyggerne, er det enklere å involvere næringslivsaktører i de kommunene som har hatt vellykket deltakelse i prosjektet tidligere. På samme måte er også næringslivsaktører i sentrum ofte skeptisk til prosjekter som tar vekk parkeringsplasser. Dette er problemstillinger som ofte har gått seg til etter hvert som kommunen har gjennomført gode prosjekter. Næringslivsaktører har blitt oppmerksom på at parkeringsplassene midt i sentrum ikke nødvendigvis har vært nødvendige for å opprettholde interessen for å reise inn til sentrum. Flere tettstedsprosjekter har samtidig bidratt til nye kartlegginger/utredninger av kommunens situasjon og behov knyttet til parkeringsplasser.

Når næringslivet er blitt engasjert og skal bidra finansielt med utvikling av tettstedet, motiveres de til å være involvert i prosessen og utviklingen av tettstedet. I våre dataanalyser er det flere eksempler på næringsliv som ønsker å være med, men hvor bedriftsledere føler de har blitt overkjørt eller ikke inkludert i prosessen. Det er også enkelte eksempler på at samarbeidet mellom kommunen og næringslivet har vært utgangspunktet, men hvor gjennomføringen og fordelingen av arbeidsoppgaver har skapt problemer underveis. Det er viktig at det i disse samarbeidene er klare avtaler mellom næringsliv og kommunen om hvem som skal ha ansvar for å bidra med hva, hvilken rolle de ulike skal ha i utviklingen av tettstedet, og hvilke arenaer næringslivet har for å komme med innspill og vurderinger knyttet til valgene som tas. I de tilfellene hvor dette samarbeidet har fungert godt har tettstedsutviklingen gjerne gått bedre og mer problemfritt, og det er enklere for kommunen å skape interesse for nye utviklingsprosjekter.

3.2.3 Fylkeskommunens bidrag

Vi har i casene stilt spørsmål om hvordan kommuneadministrasjonen, prosjektledere og politikere opplever fylkeskommunens bidrag. Jevnt over blir dette beskrevet som positivt og som særdeles viktig for prosjektenes resultater. Fylkeskommunens finansielle bidrag blir, ikke overraskende, trukket frem som en viktig plattform for igangsetting av prosjekt og for forankring av politikere i de enkelte prosjektene. I tillegg er fylkeskommunens kunnskap om tettstedsutvikling, deres eksterne blikk på tettstedene, rolle som pådriver for å samle funksjoner i sentrum, bruk av kvalitetsmaterialer og helheten i utviklingen, trukket frem som helt sentral.

Jeg har ikke vært klar over at de kan ha en så aktiv rolle som de [fylkeskommunen] har hatt inn mot Ørsta. Ørsta hadde aldri fått til dette uten fylkeskommunen sin støtte. De har vært med på møter og hatt innspill og kommer med penger. Samarbeidet har vært helt fenomenalt. Det har betydd mer enn hva jeg trodde var realiteten. Jeg ser nå i ettertid at det har betydd enormt mye for sentrumsutviklingen i Ørsta.

- Representant fra Ørsta Ungdomsskole

Fylkeskommunens er omtalt som en aktiv medspiller og aktiv bidragsyter, og den kompetansen fylkeskommunen besitter har vært sentral for at prosjektene har vært vellykkede. Fylkeskommunens kunnskapsbidrag har også bidratt til å gjøre det enklere å forankre prosjektene på kommunenivå. Fylkeskommunen stiller krav til prosjektene. Disse kravene har vært viktige bidrag til kvaliteten på prosjektene og prosjektgjennomføringen. Dette er også kompetanse og krav som det hadde vært vanskelig for hver enkelt kommune å inneha eller etablere selv. Fylkeskommunen bidrar med dette til økt prosjektkvalitet. I tillegg oppleves fylkeskommunen som en god samarbeidspartner, både i søknadsprosessen, i utviklingen av prosjektene og underveis i arbeidet. Det bidrar til at kommunene opplever at prosjektresultatene utvikles til det bedre i samspill med fylkeskommunen. Videre sørger det for at forankringen i kommunene opprettholdes samtidig som fylkeskommunen er pådriver for at prosjektene skal være så gode som mulig. Spesielt fylkeskommunens evne til å se helheten i prosjektene er trukket frem som sentralt i fylkeskommunen bidrag. I tillegg legger mange prosjektledere vekt på at fylkeskommunen er en pådriver for å bruke kvalitetsmaterialer med lang levetid og bærekraft. Det øker prosjektresultatenes levetid og gjør investeringene i de enkelte prosjektene mer virkningsfulle.

Må dra frem spesielt det som går på kompetanse hos fylkeskommunen. De har vært veldig pragmatiske og fleksible og har fått diskusjonene på rett spor. De gir ikke penger til asfalt, de gir pengene til et høyere nivå. Viktig partner for å tilrettelegge for kunnskapsheving. [...] Alltid vært tilgjengelige og på.

- Tidligere prosjektleder i Herøy

Ekstra varig kvalitet, der syns jeg fylket har vært flinke til å påpeke og bidra med det. Lekeområdene er skikkelig, og det er mer kvalitet i det.

- Herøy Næringsforum

3.2.4 Hvorfor har noen prosjekter lykkes bedre enn andre?

Til tross for at samtlige av våre caser har gjennomført vellykkede prosjekter gjennom Tettstadprogrammet, viser våre funn at prosjektgjennomføringen har vært mer utfordrende i enkelte kommuner. Det som kjennetegner kommuner hvor prosjektgjennomføringen har vært mindre utfordrende, er at Tettstadprogrammet er godt forankret blant både politikere, næringsliv og innbyggere. Samtidig viser våre funn at dersom kommunene nylig har gjennomført andre tilsvarende prosjekter som er ferdigstilte og vellykket, er det lettere å få gjennomslag for nye prosjekter. At kommunen har en politisk sammensetning som er interessert i å utvikle tettstedet er også et viktig bidrag. En representant fra kommuneadministrasjonen i Herøy forteller for eksempel:

Jeg tenker at hvis man har en politisk sammensetning som er interessert i å utvikle tettsteder, da har man også bedre forutsetninger. Utfordring med politiske skifter. Hadde det ikke vært et politisk skifte tror jeg «byutviklingsprosjektet» ville vært under bygging. Mange gikk ut av kommunestyret, mye erfaring og kunnskap som jeg ikke vet om ble overført til andre. Folk ville tenke nye prosjekter og ikke fullføre det vi holdt på med. Politisk forankring er helt sentralt.

- Representant fra kommuneadministrasjonen i Herøy

Det er også en spredning i antall prosjekter blant de ulike casene. Våre funn viser at de kommunene som har hatt størst utfordringer knyttet til forankring, kompleksitet, økonomi og prosjektgjennomføring, også har hatt færrest prosjekter. Større prosjekter som går over lengre perioder, og som gjerne involverer flere ulike aktører, er det vanskeligere å finne finansiering for. Disse prosjektene er det også vanskeligere å forankre politisk da de gjerne går over flere kommunestyreperioder. Våre funn indikerer at det er lettere å gjennomføre flere prosjekter dersom prosjektene ikke er spesielt kostbare eller kompliserte. Averøy kommune er den kommunen blant våre caser som har gjennomført færrest prosjekter, og økonomi og kompleksitet i tidligere prosjekter trekkes frem som hovedgrunnen til dette;

Årsaken til at vi ikke har deltatt flere ganger er litt sammensatt. En ting er den økonomien som vi må bidra inn i med å finansiere både planarbeid og konkrete tiltak.

– Kommunedirektør i Averøy

Det er store og veldig kompliserte ting. [...] jeg tror det er bedre å få til flere mindre ting enn noen store halvveis.

– Tidligere prosjektleder i Averøy

Ved siden av finansielle forpliktelser, krever prosjektene også tid og ressurser, noe som ofte er i knapphet i kommunene. Noen kommuner har valgt å ansette en egen prosjektleder for å gjennomføre prosjektene. For at en ekstern prosjektleder skal kunne bidra godt inn i prosjektet, er det viktig at prosjektlederstillingen blir nært knyttet opp til andre funksjoner i kommunen. I tillegg bør det tidlig vurderes hvordan kompetansen som prosjektlederen opparbeider seg, kan videreføres til andre innad i kommunen for å sikre at kompetansen om tettstedsutvikling ikke går tapt når prosjektperioden er over. Det er også noen kommuner som har klart å kombinere deltakelse i Tettstadprogrammet med andre programmer og ordninger med stor suksess. De kommunene som har klart dette har fått mer ut av prosjektet, og deltakelse i Tettstadprogrammet har i enda større grad skjedd i samarbeid med andre arenaer og utviklingsprosesser. Mulighetene for å kombinere ulike tiltak og prosjekter som en del av Tettstadprogrammet kan med fordel bli benyttet i enda større grad.

3.2.5 Kompetansedeling og nettverksbygging

Enkelte kommuner har hatt samarbeid, seminarer og erfaringsutveksling med andre kommuner som også driver med tettstedutvikling i Møre og Romsdal. Det ble blant annet gjennomført en bylivskonferanse i 2018 og en tettstadkonferanse i 2017. Våre funn viser likevel at noen kommuner er

mer engasjert i dette enn andre. Tendensen er at de kommunene som har hatt størst suksess med programmet også deltar på flest seminarer eller andre arrangementer. Ordføreren i Ulstein uttaler blant annet at de har hatt besøk av kommuner som ønsker å lære av kommunens suksess:

Ja, vi har vært og sett på andre kommuner og deltatt på ulike seminar. En del kommuner som har kommet hit for å lære av det vi driver med. Det har vi følt at det har blitt mer av de siste årene og Ulsteinvik har fått et godt navn for å drive tettstedutvikling. Det er hyggelig, det er selvfølgelig litt kamp mellom de ulike tettstedene. Når nabokommunen begynner å skryte av det vi har fått til, da skjønner vi at vi har lyktes.

Det viser seg likevel at det ikke blir arrangert et fast seminar eller kurs for programmets deltakere. Få informanter gir uttrykk for at de har oversikt over hvilke seminarer eller arrangementer som er tilgjengelige. Om man hadde hatt et mer fast arrangement, kunne dette eventuelt være lettere for kommunene å forholde seg til. Tidligere prosjektleder i Herøy gir uttrykk for at det finnes en del plattformer for kunnskapsutveksling, men mener at det kunne vært forsterket:

Det er åpenbart mye av det, men kunne sikkert vært forsterket. Et forum for eksempel. Et nettverk med de rette personene kunne fått en stor effekt. Vi ser likevel hva folk gjør og hvordan de gjør det. Fylkeskommunen kunne tatt en rolle her.

Samtidig er det flere kommuner som ikke har deltatt på slike seminarer eller hatt erfaringsutveksling med andre kommuner. Dette kan være viktige arenaer for både kommuneplanleggere, prosjektledere og andre involverte parter i prosjektene. Gjennom slike arenaer kan man skape engasjement og motivasjon til å jobbe med stedsutvikling, samtidig som man kan lære av andre kommuners erfaringer. Både negative og positive erfaringer ved programmet kan være god læring for andre kommuner. Det er dermed ekstra viktig at også kommuner som ikke har hatt like god erfaring med programmet får en plattform hvor de kan dele sine erfaringer. Flere informanter gir uttrykk for at de ønsker at fylkeskommunen tar en større rolle knyttet til kunnskapsdeling og nettverksbygging på tvers av kommunene.

3.2.6 Oppsummering – Evaluators vurdering

Evalueringen viser at suksessfaktorer for gode tettstadsprosjekter inkluderer gode planer for helhetlig gjennomføring av tettstedsutviklingen, god forankring hos politikere og administrasjonen i en kommune og god involvering og forankring hos innbyggere og til dels hos næringslivet i kommunen. Fylkeskommunen bidrar til dette gjennom den økonomiske støtten de gir, samt gjennom den kompetansen de har. Denne kompetansen er særdeles viktig for at Tettstadprogrammet har vært vellykket, og fylkeskommunen bør fortsette å bidra med kompetanse, relevante krav og eksterne øyne på prosjektene som velges og gjennomføringen av disse i kommunene.

Fylkeskommunens økonomiske bidrag er en viktig bidragsyter som motivasjon og politisk forankring for kommunene. Casene har likevel vist at kravet om kommunenes egen finansielle bidrag og forventning om at næringslivet skal bidra, er de største hindrene for høyere deltakelse for mange av

kommunene. Dette kan resultere i at kommuner med bedre økonomi og motiverte næringslivsaktører har større mulighet til å delta i programmet. Disse kommunene kan hente forholdsvis mye ut av programmet, mens kommuner med dårlig økonomi og mindre lønnsomt næringsliv ikke har mulighet til å delta i noen særlig grad. Problemstillingen blir videre forsterket av funn om at det er lettere å forankre prosjektene blant næringsliv og innbyggere når kommunen i løpet av den siste tiden har gjennomført vellykkede tettstedsprosjekter. Fylkeskommunen kan derfor vurdere å se på hvordan de kan tilrettelegge for at kommuner med dårlig økonomi, også kan ha større muligheter for å delta i programmet. Det fremstår også som noe uoversiktlig at forventningene til næringslivets bidrag er så varierende i de ulike casene. Oxford Research vurderer det som at fleksibilitet er bra, men at fylkeskommunene med fordel kan være mer klar på hva som er krav og ønsker på dette punktet.

Kompetansedeling, seminarer og workshop er ofte benyttet av kommunene for å få inspirasjon og for å lære av hverandre. Jevnt over er dette omtalt som positivt og viktig for at kommunene skal utvikle gode tettsteder. Det varierer likevel blant kommunenes muligheter til å delta i programmet. Oxford Research mener at nytten av denne typen arrangementer er stor nok til at det bør arrangeres i enda større grad enn det gjør i dag. Spesielt gjelder dette for de kommunene som har deltatt lite i Tettstadprogrammet for å få mer erfaring og innsikt i hva tettstedsutvikling kan bety for deres kommune.

Suksessfulle tettstedsprosjekter er godt forankret i kommunen. De fleste kommunene har god forankring på administrativt nivå. Forankringen hos innbyggere og på politisk nivå er mer varierende. Her er det rom for å forbedringer. Spesielt inkludering av ungdom krever andre typer tilnærminger enn de strategiene mange av kommunene benytter seg av i dag. Forankring hos innbyggere og politikere er viktig for at prosjektene skal ha god støtte over tid.

3.3 Måloppnåelse

I dette delkapittelet diskuteres Tettstadprogrammets bidrag til å utvikle attraktive tettsteder, samt se på forholdet mellom innsats/virkemiddelbruk og måloppnåelse på kommune- og fylkesnivå. I tillegg drøftes resultataddisjonalitet. Følgende problemstillinger belyses:

- I hvilken grad har satsingen «Tettstadprogrammet» bidratt til attraktive tettsteder i fylket?
- Hvordan er måloppnåelse i forhold til virkemiddelbruk og innsatsmidler fra fylkeskommunen og prosjekteier?
- Har tettstadprogrammet resultert i meraktivitet som ikke ville blitt utført eller igangsatt uten programmet (addisjonalitet).
- Er det skapt resultater og synergier som varer?

3.3.1 Har satsingen bidratt til attraktive tettsteder?

En rekke informanter gir uttrykk for at Tettstadprogrammet har hatt en direkte påvirkning på tettstedets attraktivitet. Gjennom denne evalueringen er det et mål å kartlegge kommunenes brukereffekter både på kort sikt og på lang sikt. Evalueringen indikerer at samtlige kommuner i ulik grad har opplevd brukereffekter på kort sikt. I samtlige caser er det utløst både kommunale og private midler for å finansiere prosjekter som skal bidra til stedsutvikling i kommunesentrum. Det er skapt ulike former for møteplasser i alle kommunesentrene. Det er også blitt tilrettelagt for økt bosetting i et

knippe av dem. Særlig Ulstein kommune har lyktes med å tilrettelegge for boligutvikling i sitt prosjekt knyttet til sjøfronten, og informantene hevder dette bidrar til at de eldre blir boende hjemme lenger. Møteplassene i kommunesentrene er i stor grad tilrettelagt for folk i alle aldersgrupper, med fokus på universell utforming. Enkelte møteplasser er likevel hovedsakelig tiltenkt ungdom eller eldre, mens bostedsområdene som regel har vært tilrettelagt for den eldre delen av befolkningen. Eksempelvis er målgruppen til Ørsta Aktivitetspark hovedsakelig barn og ungdom, mens Vestnes kommune opparbeidet en sentrumsnær hage som hovedsakelig var tiltenkt den eldre delen av befolkningen. Det kommer frem av intervjuet med ordfører i Ulstein at boligutviklingsarbeidet i sentrum hovedsakelig er tilrettelagt eldre:

Stor del av vår eldre befolkning bor i sentrum, vi må legge til rette for omsorgsboliger og utvikling tilrettelagt denne gruppen. Vi har også stor tilflytning fra nabokommunene fra den eldre populasjonen.

Flere informanter hevder at utvikling av kommunesenteret skaper engasjement til å utvikle og investere i hele kommunen. Et godt eksempel er Rauma kommune, hvor utviklingen av Åndalsnes sentrum har økt engasjementet og kompetansen knyttet til stedsutvikling i kommunen. I Rauma har både kommunen, næringslivet og politikere gått sammen for å utvikle hele kommunen. Mye av bakgrunnskunnskapen og engasjementet er kommet gjennom Tettstadprogrammet. Dette har bidratt til at kommunen som helhet har blitt et attraktivt reisemål for turister. Rauma kommune opplever også at attraktivitetsøkningen i kommunen har bidratt til at flere investorer er interessert i å investere i kommunen. Dette kommer frem i intervjuet med tidligere ordfører i Rauma:

Prosjektene har ført til attraktivitet, og spesielt i reiselivssammenheng. Store investorer har nå begynt å investere i Åndalsnes. [...]. Hadde nok aldri skjedd om vi ikke hadde gjort Åndalsnes attraktivt. Det har ført til at folk utenfra kommunen har hatt lyst til å investere i Åndalsnes. Og at folk i kommunen har blitt stolt av å vise frem sentrumet sitt, viser gjerne frem sentrum først før man viser fjellene.

Blant de langsiktige brukereffektene kunne ingen av våre informanter slå fast at prosjektene i Tettstadprogrammet hadde resultert i økt tilflytning, økonomisk vekst eller redusert miljøbelastning. Det kan vi heller teoretisk forvente med så korte tidsspenn for prosjektene gjennomføres i. Til tross for at det er vanskelig å måle attraktivitet og faktiske effekter av prosjektene, er det flere av våre informanter som oppgir at innbyggere er stolte over eget bysentrum og ønsker å vise frem de ulike prosjektene til både bekjente, familie og turister. Enkelte informanter oppgir samtidig at de opplever mer besøk og aktivitet i sentrum, samtidig som turismen enkelte steder har økt som resultat av den helhetlige stedsutviklingen i kommunene. Noen informanter hevder også at omsetningen blant butikkene i sentrum har økt som konsekvens av flere utbedringstiltak i sentrum. Ordføreren i Vestnes hevder også at antall butikker i sentrum har økt etter at arbeidet med tettstedsutvikling begynte. Hvorvidt denne økonomiske veksten kan tillegges tettstedprosjektene er vanskelig å vurdere. Vår evaluering viser imidlertid til at Tettstadprogrammet har ført til økt trivsel i kommunesentrum, og med denne skapes det mer aktivitet i sentrum.

3.3.2 Forholdet mellom innsats/virkemiddelbruk og måloppnåelse

Det kommer frem av intervjuene at prosjektene krever omfattende ressursbruk fra alle involverte parter. Fylkeskommunen legger også inn en stor innsats relatert til veiledning og rådgivning. Flere prosjektledere hevder prosjektene gjerne tar flere år å gjennomføre fra start til slutt, ettersom slike prosesser ofte blir svært tidkrevende både på kommunalt og politisk nivå. Fylkeskommunen forventer i tillegg et grundig forarbeid med høy brukerinvolvering, som ofte kan forlenge prosjektperioden og ressursbruken. Slike elementer bidrar også til at kostnadene knyttet til de ulike prosjektene gjerne øker i takt med tids- og ressursbruk. Dette resulterer i at enkelte innbyggere konfronterer kommunen med at prosjektene kunne vært gjennomført vesentlig billigere. Ressursbruken og kostnadsomfanget er samtidig noe som kan føre til at mindre tettsteder med lav kapasitet, ikke har anledning til å sette av tilstrekkelig ressurser eller økonomiske midler for å delta i Tettstadprogrammet. Til tross for at prosjektene er ressurskrevende og kostbare, hevder en rekke informanter at dette har vært essensielt for at prosjektene skulle nettopp holde høy kvalitet. Fylkeskommunen har hatt høye standarder og utfordret flere prosjektledere. Sett i etterkant mener samtlige prosjektledere at dette har vært avgjørende for at prosjektet ble gjennomført med like stor suksess. Dette ble godt illustrert i intervjuet med prosjektleder i Rauma kommune:

Ble stilt høye faglige krav fra fylkeskommunen til det som ble utført. Fylkeskommunen var ganske kompromissløse på enkelte løsninger, det ser vi nå i etterkant at var veldig viktig. Det var en tidvis krevende – men først og fremst givende prosess.

Prosjektlederen i Tingvoll hadde også tilsvarende erfaringer, samtidig som hun trekker frem at fylkeskommunens forventninger til kommunenes innsats- og ressursbruk kan resultere i at enkelte kommuner opplever at det er høye barrierer for å delta i programmet:

Den største barrieren er å bruke nok tid og ressurser for å kartlegge hva programmet skal brukes til. Alle ønsker å utvikle seg, men ikke alle er villig til å legge ned innsatsen som kreves. Noen kommuner blir blåst av banen av hvor mye som kreves for å få støtte til noe nytt. Jeg mener likevel at det ikke er for høye krav.

Telemarksforskning (2018) hevder at attraktivitetsforbedring krever stor innsats og tar lang tid, hvor det som kjennetegner kommuner som lykkes med attraktivitetsforbedring, er at de har en kontinuerlig prioritering av attraktivitetsutvikling over lang tid sammen med resten av samfunnet.¹⁹ Våre funn taler for at innsatsen som er lagt ned hos både fylkeskommune og kommunene har vært avgjørende for at prosjektene skulle lykkes i samme omfang.

¹⁹ Vareide, K. et al. (2018). Suksessrike distriktskommuner anno 2018. (TF-rapport nr. 442). Telemarksforskning.

3.3.3 Addisjonalitet

Mindre kommuner i distriktene har ikke nødvendigvis tilgang til tilstrekkelig kunnskap om tettstedsutvikling. Flere tidligere prosjektledere hevder at de ikke ville vært i stand til å sette i gang slike omfattende prosjekter på egenhånd. Ikke bare har kommunene opplevd et kompetanseløft knyttet til tettstedsutvikling gjennom Tettstadprogrammet, men interessen og engasjementet knyttet til stedsutvikling har også økt i distriktskommunene. I flere kommuner har det vokst frem en positiv holdning til stedsutvikling, og flere aktører ønsker å bidra i kommunens arbeid med utvikling av sitt tettsted. Dette beskriver høy grad av atferdsaddisjonalitet. Hovedgrunnen til dette, er medfinansieringen fra fylkeskommunen som bidrar til forankring og gjennomføringsevne, samtidig som kunnskapen og erfaringen til konsulentene hos fylkeskommunen gjør barrierene mindre for kommunene. Tidligere ordfører i Averøy uttrykte blant annet:

De hadde ikke fagmiljøet til det, måtte få støtte til å snakke med arkitekter og få innspill til hvordan de kunne gjøre det, det var veldig avgjørende. [...] Det er jo flinke folk, jeg vet ikke hvordan det hadde vært hvis det ikke hadde vært for prosjektet, men jeg tviler på at de hadde hatt pengene til å få inn fagkompetansen som de trengte for å få planlagt det og få en retning på det du skal gjøre.

Mens noen informanter hevder at prosjektene ville blitt gjennomført i en mindre skala uten tettstadmidlene, er det flere som også hevder at prosjektene ikke ville blitt gjennomført i det hele tatt dersom det ikke hadde vært for samarbeidet med fylkeskommunen. Ingen av informantene hevder at prosjektene ville vært gjennomført i samme omfang dersom de ikke hadde mottatt økonomisk og faglig bistand fra fylkeskommunen. Dette taler for høy grad av innsatsaddisjonalitet knyttet til Tettstadprogrammet.

Vi hadde ikke fått samme fremdrift, punsjen i det, det er jeg helt overbevist om. Vi hadde kanskje gjort en del likevel, men ikke i samme omfanget. Jeg tror heller ikke vi hadde gjort en del av de kloke valgene som vi har gjort nå, det er jeg ganske overbevist om.

- Ordfører i Ulstein

3.3.4 Resultater og synergier som varer

Formålet med å vurdere Tettstadprogrammets bærekraft og nytteverdi er primært knyttet til å besvare om resultatene og eventuelle synergier av satsingen er varige. Er det en varig kompetanseheving i kommunene omkring stedsutvikling? Skapes det nye møteplasser og bosteder og tilrettelegges dette for ulike aldersgrupper? Er det fortsatt oppmerksomhet på universell utforming i de kommunale stedsutviklingsprosessene?

Medfinansieringen og kompetansenivået til fylkeskommunen fremstår dermed som avgjørende faktorer for å heve kvaliteten på prosjektene. Dette er tiltak som forlenger levetiden til ulike installasjoner, samtidig som vedlikeholdskostnadene minimeres. Grundig forarbeid og fokus på kvalitet bidrar til at man skaper synergier som varer. Prosjektlederen i Volda ga uttrykk for at

kommunen eventuelt ville gått for billigere løsninger dersom de skulle gjennomført prosjektet på egenhånd. Sammenhengen mellom finansiering og kvalitet illustreres godt i sitatet nedenfor:

Vi hadde nok gjort ting annerledes, ville nok gjort det billigere, enklere og ikke like omfattende. Det gjør at man står litt friere til å legge høyere kvalitet i prosjektet. Jo mer penger, jo mer muligheter. Bruke kompetente bidragsyttere til gjennomføringen. Viktig for oss at vi har den kvaliteten i det vi gjør. At det er ting som er varige og består.

3.3.5 Evaluators vurdering

Analysen viser at fylkeskommunen og deltakende kommuner i stor grad har høy måloppnåelse i Tettstadprogrammet. Flere kommuner opplever at de har økt sin attraktivitet gjennom ulike utviklingsprosjekter. Innsats- og virkemiddelbruken fremstår som proporsjonal i forhold til resultatene av prosjektene. Prosjektene har høy kvalitet og det er investert i bærekraftige materialer som er laget for å vare. Det fremstår som om kompetanseløftene i kommunene i stor grad er varige ved at det er utarbeidet detaljerte handlingsplaner og strategier, samtidig som tettstedsutvikling er godt forankret i flere kommuneplaner. Tettstadprogrammet har samtidig bidratt positivt til atferds-, innsats- og resultataddisjonalitet. Samtlige informanter er tydelige på at prosjektene ikke ville vært gjennomført i samme omfang uten fylkeskommunens bidrag, mens noen informanter hevder at prosjektene ikke ville vært gjennomført i det hele tatt.

4. Anbefalinger

I kapitlene tre og fire blir summative problemstillinger belyst. Datafunn og analyser som blir diskutert viser at programmets formål å «bidra til at tettstader og kommunesentere i Møre og Romsdal skal ha fleire møteplassar og gode bustadar for folk i ulike aldersgrupper, betre universell utforming og redusert miljøbelastning», i stor grad blir innfridd. Spesielt har prosjektpartnerne lyktes med å bruke ordningen for å skape gode møteplasser for folk i alle aldersgrupper. Mens summative problemstillinger handler om å synliggjøre resultater og effekter, har formative problemstillinger et større fokus på prosess og læring, og ser for eksempel på hvordan ordninger som Tettstadprogrammet kan bidra til å styrke tiltakets måloppnåelse og relevans for brukerne.²⁰ Dette siste kapitlet diskuterer hvordan Møre og Romsdal Fylkeskommune kan forsterke måloppnåelse i programmet og i de enkelte tettstedsprosjektene. Å bidra til økt måloppnåelse i programmet, handler om å balansere mellom å forsterke, nedjustere og legge til nye produkter og aktiviteter i programmets intenderte programteori og effektkjede, som ble redegjort for i kapittel 2.1.

At partnerne i de enkelte prosjektene har felles og omforente målsettinger styrker prosjektresultatene. Tettstadprogrammet har bidratt til at kompetansenivået innenfor tettstedsutvikling i kommunene har økt. Dette gjør kommunene bedre rustet til å ta egne avgjørelser og å stå på egne ben i fremtiden. Vår evaluering viser også at kommunenes deltakelse i Tettstadprogrammet i stor grad påvirker lokal ressursbruk, prioriteringer og målsettinger. Likevel; det er viktig å ha fokus på endringspotensial og muligheter for videre utvikling av ordningen. For at Tettstadprogrammet skal oppleves som relevant for kommuner som benytter seg av ordningen og samtidig mobiliserer kommuner som har gjennomført få eller ingen tettstedprosjekter, bør ordningen stadig tilpasses konteksten som virkemidlet skal fungere i. I Regionreformen av 2017 ble det uttrykt at det er fylkeskommunene sitt ansvarsområde å tilrettelegge for samfunnsutvikling i sine regioner.²¹ Fylkeskommunen skal blant annet utforme en strategisk retning til samfunnsutvikling tilpasset regionale forhold, mobilisere ulike aktører med ressurser og samordne offentlig innsats og virkemiddelbruk. Erfaringene og kunnskapsgrunnlaget som er utarbeidet i denne evalueringen bør inngå som en del av grunnlagsmaterialet for arbeidet med ny fylkesstrategi for attraktive byer og tettsteder, som er tenkt ferdigstilt innen 2021.

Fokus på ambisjoner

Fokus på ambisjoner bør også være en del av ny fylkesstrategi for å fremme attraktive byer og tettsteder. I dette arbeidet mener vi det er viktig å se parallellene mellom de to programmene Byen som regional motor²² og Tettstadprogrammet. Hvordan de tre største byene Molde, Kristiansund og Ålesund, utvikler seg og hvor attraktive de er i konkurranse med andre byer og regioner, er ikke bare viktig for byene selv, men for hele regionen. Vekst i Ålesund, Molde og Kristiansund vil føre til positiv utvikling på Sunnmøre, i Romsdal og på Nordmøre.²³ Videre vil læring- og

²⁰ Perspektiv på utvärdering; Bo Sandberg & Sven Faugert.

²¹ Regionreformen: Desentralisering av oppgaver fra staten til fylkeskommunene (regjeringen.no)

²² Programmet omfatter byene Ålesund, Molde og Kristiansund, hvor formålet med programmet er å utvikle byene til regionale motorer som bidrar til å utvikle Møre og Romsdal til en attraktiv bo- og arbeidsmarkedsregion.

²³ [Grunnlagsdokument Byen som regional motor.pdf](#)

kompetanseoverføring om stedsutvikling mellom de tre byene og kommunene rundt vil kunne være sentralt for økt måloppnåelse, sammen med kunnskapsutviklingen som skjer i mellomrommet mellom by og land.

Tettstadprogrammet har virket over lengre tid. Vi ser at de av kommunene som har hatt flere prosjekter og evner å etablere nye tettstedprosjekter basert på tidligere prosjekter og aktiviteter i ordningen, har størst effekt og resultater. Tilnærmingen til ordningen er med andre ord prosessuell og tettstedutvikling blir sett på som en pågående aktivitet som virker over tid. For å styrke resultatene i ordningen kan det være et viktig grep å bidra til at de enkelte prosjektene som igangsettes i de ulike kommunene blir tett knyttet til kommunenes mer overordnede planer for tettstedutvikling. Med fokus på helhetlig planlegging av sentrumsområder åpner man opp for etablering av lange utviklingsløp der gjennomføringen av de enkelte tettstadprosjekter blir milepæler som gir retning for realisering av kommunenes langsiktige ambisjoner. Å utvikle reguleringsplaner eller andre planer for hvordan utviklingen av kommunesentrumet skal utvikles på lang sikt er viktig å opprettholde. Dette bidrar til å gi retning på prosjektene og utviklingen, samt at det gjør at prosjektene er lettere å forankre politisk, administrativt og ovenfor innbyggerne.

Kompetanse

Fylkeskommunen er et viktig kunnskapsnav for kommunene som deltar i Tettstadprogrammet. Fylkeskommunens kompetansebidrag er et suksesskriterium for vellykket tettstedutvikling. Fylkeskommunen bør fokusere på å beholde rollen som kompetansenav, og kanskje være enda mer bevisst på denne rollen fremover. Fylkeskommunen forvalter flere relevante ordninger orientert mot stedsutvikling som kan løfte regional utvikling enda mer. Fylkeskommunens kompetanse er spesielt viktig jo færre prosjekter i ordningen kommunene har gjennomført og i en tidlig fase av utviklingsforløpet av de enkelte prosjektene. Kommunene i Tettstadprogrammet har for små administrasjoner til at de kan besitte denne kompetansen. Disse kommunene har videre behov for fylkeskommunens kompetanse på feltet. Kompetanseutvikling bør skje i to retninger; internt i fylkeskommunen og eksternt mot kommunene.

Et viktig funn i denne evalueringen er at stadig økt kompetanse i de deltakende kommunene gjør at måloppnåelse sett i de enkelte prosjektene alene og på tvers av hverandre, øker. I gjennomføringen av prosjekter akkumuleres kunnskap og kompetanse om tettstedsutvikling internt i kommunene. Fra prosjektleder og kommuneadministrasjonen gir kompetanseutvikling også ringvirkninger ut over prosjektledelsen. Med konkret arbeid i prosjektene utvikles også lokalpolitikernes og andre involverte og potensielle prosjektparteres kjennskap og kunnskap om hvordan programmet bidrar i tettstedsutvikling. Mer konkret viser evalueringen at kompetanseutvikling bør orienteres mot:

- Å skape arenaer med fokus på kunnskapsutveksling og nettverksbygging på tvers av kommuner.
- Bidra til mer fokus på universell utforming som har kommet kort i mange av kommunesentrene.
- Helhetlig planlegging av sentrumsområder i kommunen.
- Å ha fokus på bærekraft (FN sine mål) og hjelpe kommunene med å konkretisere hvordan bærekraftsmål skal nås, sammen med fokus på redusert miljøbelastning.
- Å fokusere på kvalitetsmessige produkter som har lang varighet

- Å utarbeide strategier for hvordan ungdom/ungdomsråd i større grad kan involveres i prosjektene.
- Strategier for kompetanse- og erfaringsoverføring mellom prosjektledere, spesielt ved utskifting av prosjektledere i kommunen
- Å utarbeide kompetansestrategier for mobilisering av nye kommuner inn i ordningen

Slike innsikter vil være svært verdifullt for å kunne gjøre justeringer og videreutvikle programmet. Dette gjelder både i forhold til måloppnåelse, organisering, relevans og innretning.

Mobilisering og forankring

Selv om denne evalueringen viser at det er flere kommuner som har hatt svært høy nytte av innsatsen i Tettstadprogrammet, er det flere kommuner som ikke har valgt å delta i programmet, eller som har lav deltagelse. Det bør sees nærmere på hvorfor disse kommunene velger å stå utenfor ordningen. Samtidig bør det i ny fylkesstrategi for attraktive byer og tettsteder også ses nærmere på hvordan kommuner som har få eller ingen prosjekter i Tettstadprogrammet, kan mobiliseres for deltakelse. En nøkkel for mobilisering er å tilgjengeliggjøre gode eksempler fra kommuner for å synliggjøre hvordan prosjektpartnerne kommer sammen, utvikler felles mål og jobber strategisk for å nå målene for stedsutvikling og etablering av attraktive møteplasser i sentrum av kommunene.

For å lykkes med gode tettstedsprosjekter er lokalt engasjement og politisk vilje viktig. En annen nøkkel for mobilisering er derfor sterkere innsats for å forankre Tettstadprogrammet blant politikere. Det er lokalpolitikere som skal avgjøre hvorvidt kommunen skal gå i dialog med fylkeskommunen i utvikling av søknader til Tettstadprogrammet. Fylkeskommunen bør vie disse mer oppmerksomhet og bidra med større kunnskap og informasjon inn mot denne gruppen. Spesielt gjelder dette forankring ved politiske utskiftninger hvor nye politiske aktører som kanskje ikke kjenner ordningen skal bidra som folkevalgte i lokal politikkutvikling.

Vedlegg: metode

Ekspertintervjuer

Vi har gjennomført fem ekspertintervjuer med aktuelle aktører tilknyttet Tettstadprogrammet og fylkeskommunen som har bidratt med overordnede perspektiver på programmet. Følgende informanter er intervjuet:

- Ottar Brage Guttelvik – fylkeskommunedirektør i Møre og Romsdal
- Ingvild Gjerdsset – arkitekt og rådgiver for Tettstadprogrammet
- Eivind Vartdal Ryste – seksjonsleder Møre og Romsdal fylkeskommune
- Lene Vadseth Larsgård – Ungdomspanelet i Møre og Romsdal
- Marit Nerås Krogsæter – leder i kultur-, næring og folkehelseutvalet i Møre og Romsdal fylkeskommune

Casestudier

Hoveddelen av prosjektet har bestått av casestudier. Casestudiene har sett på et utvalg kommuner som har fått støtte under Tettstadprogrammet. Formålet med casestudiene har vært å få en dypere forståelse for Tettstadprogrammet i praksis og de tilknyttede problemstillingene som evalueringen har dekket, samt å innhente erfaringer som relevante involverte aktører har gjort seg fra programmet. De enkelte casene har gitt innsyn i de mer spesifikke problemstillingene for hvert enkelt prosjekt, mens analyse og sammenstilling av data har bidratt til å besvare evalueringens problemstillinger.

Utvalg av caser har skjedd i samarbeid med fylkeskommunen. Vi har gjennomført intervjuer og dokumentanalyser med relevante aktører og dokumenter tilknyttet hver enkelt case.

Informanter

Kommune	Intervjuobjekt
Ulstein kommune	<ul style="list-style-type: none">- Kultursjef- Rådmann- Ulstein Næringsforum- Ordfører
Ørsta kommune	<ul style="list-style-type: none">- Avdeling for plan og miljø- Arealplanlegger- Ørsta Brettklubb- Ørsta Ungdomsskole

Tingvoll kommune	<ul style="list-style-type: none"> - Prosjektleder - Tingvoll Ungdomsråd - Evalueringsgruppen - Ordfører
Volda kommune	<ul style="list-style-type: none"> - Prosjektleder - Ordfører - Volda Næringsforum
Herøy kommune	<ul style="list-style-type: none"> - Prosjektleder - Herøy Næringsforum - Herøy Ungdomsråd - Representant fra kommuneadministrasjon
Averøy kommune	<ul style="list-style-type: none"> - Prosjektleder - Kommunedirektør - Ordfører
Rauma kommune	<ul style="list-style-type: none"> - Prosjektleder - Ordfører - Nordveggen AS
Vestnes kommune	<ul style="list-style-type: none"> - Prosjektleder - Ordfører - Vestnes Næringsforum

